

АТЛАС ДОВКІЛЛЯ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

ОДЕСА 2020

АТЛАС ДОВКІЛЛЯ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

ДЕПАРТАМЕНТ ЕКОЛОГІЇ ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ
ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

КО «ЦЕНТР СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА ЕКОЛОГІЧНИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ ДУНАЙСЬКОГО РЕГІОНУ»

Редакційна колегія:

Алан Джіюєв – директор департаменту екології та природних ресурсів Одеської обласної державної адміністрації.

Марина Бизова – кандидат наук з державного управління, головний спеціаліст відділу оцінки впливу на довкілля, земельних ресурсів, біоресурсів та заповідної справи Департаменту екології та природних ресурсів Одеської обласної державної адміністрації.

Ольга Кіусе – головний спеціаліст відділу оцінки впливу на довкілля, земельних ресурсів, біоресурсів та заповідної справи Департаменту екології та природних ресурсів Одеської обласної фонду Одеської області

Олена Петрова – кандидат історичних наук, начальник відділу сталого розвитку КО «Центр сталого розвитку та екологічних досліджень Дунайського регіону».

Ліліана Іванова – директор місцевої Асоціації органів місцевого самоврядування «Стратегія ЄС для Дунайського регіону», секретар Басейнової ради нижнього Дунаю.

Редактор: *Веденєєв С. О.*

Літературний редактор: *Іщук А. А.*

Арт-директор: *Коханов А. В.*

Дизайн та верстка: *Коханов А. В., Тютюник В. О.*

Робота з картами: *Тютюник В. О.*

У процесі підготовки атласу використано картографічні, аналітичні та інформаційні матеріали, що надали установи: Департамент екології та природних ресурсів Одеської обласної державної адміністрації, КО «Центр сталого розвитку та екологічних досліджень Дунайського регіону».

Автори фото: Яковлев М., Гуменюк С., Вельможко О., Гержик І., Венедіктов О., Мокрицький П., Жовтенко В., Іносова А., Стрижекін А., Роженко М., Степанок М., Дятлова Є., Красюк. В, Іванова Н., Веденєєв С.

Використані фотографії та матеріали з архівів: Департамент екології та природних ресурсів Одеської обласної державної адміністрації, компанії Chance Travel Consulting.

Висловлюємо подяку за допомогу у роботі над виданням дирекції та співробітникам: Дунайського біосферного заповідника, Національного природного парку «Тузловські лимани», Нижньодністровського національного природного парку, Тилігульського регіонального ландшафтного парку, загальнозоологічного заказника загальнодержавного значення «Острів Зміїний», ГО «Центр регіональних досліджень».

Зміст

ВСТУП	6	ОСТРІВ ЗМІЙНИЙ	52
РОЗДІЛ 1. ОДЕСЬКА ОБЛАСТЬ. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА.	8	ДАЛЬНИЦЬКИЙ ЗАКАЗНИК	54
ПРИРОДНО-РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ	10	САВРАНСЬКИЙ ЛІС.	55
РОЗДІЛ 2. ПРИРОДНО-РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТА СТАН ДОВКІЛЛЯ	11	ТОПОЛИНЕ	56
Земельні ресурси	11	ЛУНГ	57
Лісові ресурси та рослинний світ.	12	КОСТЯНСЬКА БАЛКА.	58
Водні ресурси області.	13	ТАРУТИНСЬКИЙ СТЕП	61
ФАУНА.	14	ЕКОПАРК «КАРТАЛ»	62
10 тварин Червоної книги України	15	Природна цінність	63
АЛАН ДЖІЮЄВ	17	Оздоровлення екосистеми	63
КАРТА ПЗФ	18	Природний випас	64
РОЗДІЛ 3. ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИЙ ФОНД	19	Адаптація до зміни клімату і комплексне використання природних ресурсів	65
ДУНАЙСЬКИЙ БІОСФЕРНИЙ ЗАПОВІДНИК	20	ОЛЕГ ДЬЯКОВ.	66
Вторинна дельта Кілійського рукава Дунаю	24	ФРУМУШИКА-НОВА	68
Стенцівсько-Жебріянські плавні	24	ЕКОЛАНДІЯ	70
Жебріянська гряда.	25	САДИБА ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ З БРИНЗАРНЕЮ ТА МІНІГОТЕЛЕМ «КУБА ДАЛЕКО»	70
Острів Єрмаков	25	РЕСПУБЛІКА ТРОЯНД	71
Флора	26	КОМПЛЕКС ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ «ПЕЛІКАН»	71
Фауна.	27	ЕТНОПАРК «НЬЮ-ВАСЮКИ»	71
ЛІЛІАНА ІВАНОВА	28		
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРИРОДНИЙ ПАРК «ТУЗЛОВСЬКІ ЛИМАНИ»	30		
НИЖНЬОДНІСТРОВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРИРОДНИЙ ПАРК.	36		
РЕГІОНАЛЬНИЙ ЛАНДШАФТНИЙ ПАРК «ІЗМАЙЛЬСЬКІ ОСТРОВИ».	40		
ЛІЛІЯ ГРИЧУЛЕВИЧ	44		
ТИЛІГУЛЬСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ЛАНДШАФТНИЙ ПАРК	46		
Фауна	50		
Флора	51		

На фото: **Косар** (*Platalea leucorodia*) – птах родини ібісових. Єдиний вид роду у фауні України.

Вступ

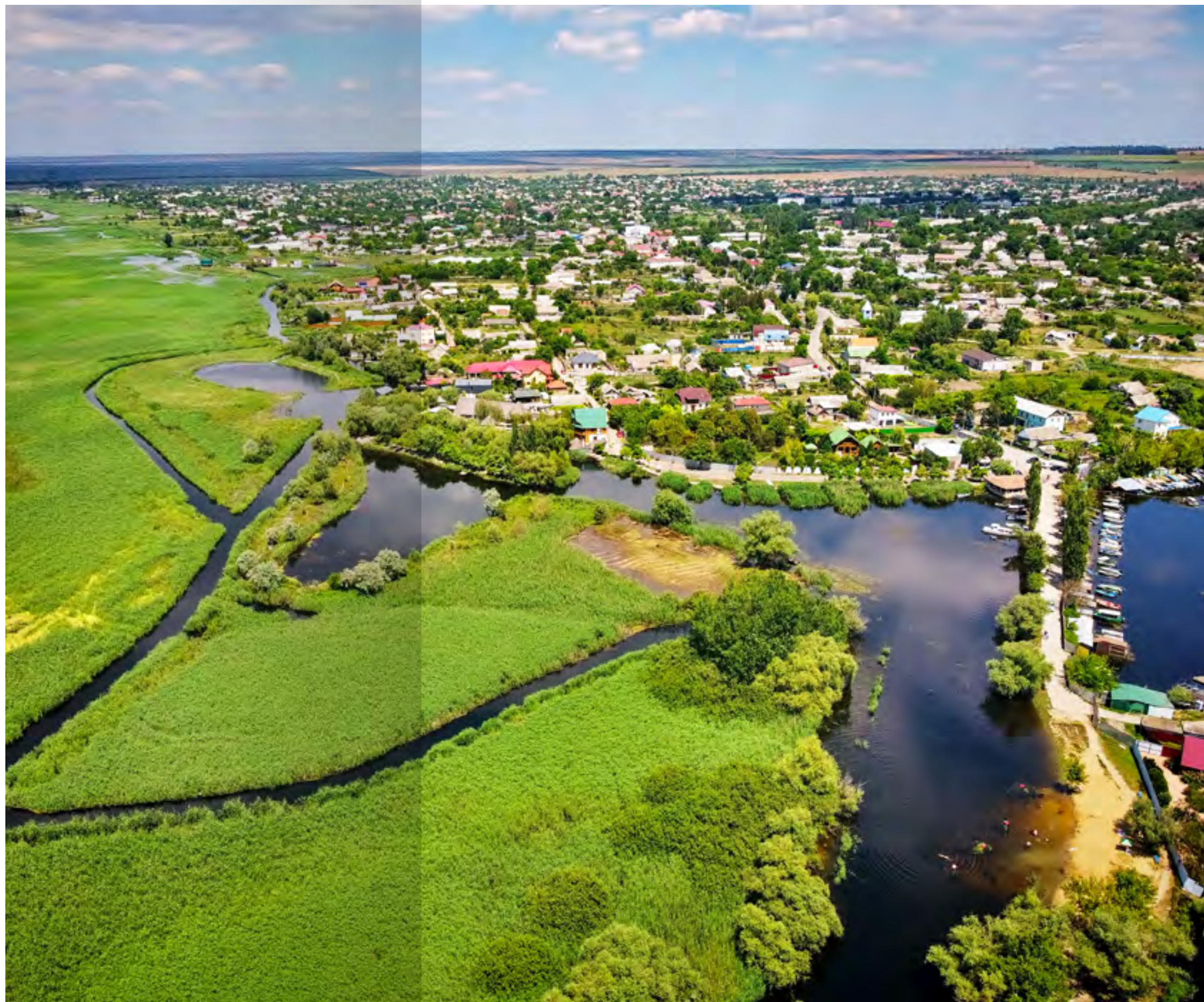
Шановні читачі!

Вітаю вас на сторінках географічного путівника по унікальних місцях Одеської області. Наш регіон розкинувся на південному заході України між румунсько-молдовським кордоном та узбережжям Чорного моря. Одещина – це сонячний степовий край із родючими ґрунтами та чистими озерами. Тут можна побачити національні парки, біосферні заповідники та багато рідкісних видів птахів. Це край степів та лиманів, плавнів і піщаних кіс у межиріччі Дунаю і Дністра.

В атласі, який ви зараз тримаєте в руках, зібрано дані про куточки Одещини. Запрошую вас до наших біосферних заповідників і ландшафтних парків. Відкрийте для себе неповторну природу Бессарабії. Ознайомтеся з рідкісними тваринами та птахами Одещини, які занесені до Червоної книги України.

Цей атлас – наш крок до переосмислення природного різноманіття улюбленого регіону. Зазирніть у нього, а потім обов'язково відвідайте кожне місце, яке запало у ваше серце.

*Голова Одеської ОДА
Максим Куций*

Розділ 1. Одеська область. Загальна характеристика

Одеська область – найбільша за площею область України (її територія становить 33,3 тис. кв. км – 5,5 % території України). Розташована на крайньому південному заході України, вздовж державних кордонів із Республікою Молдова та Румунією.

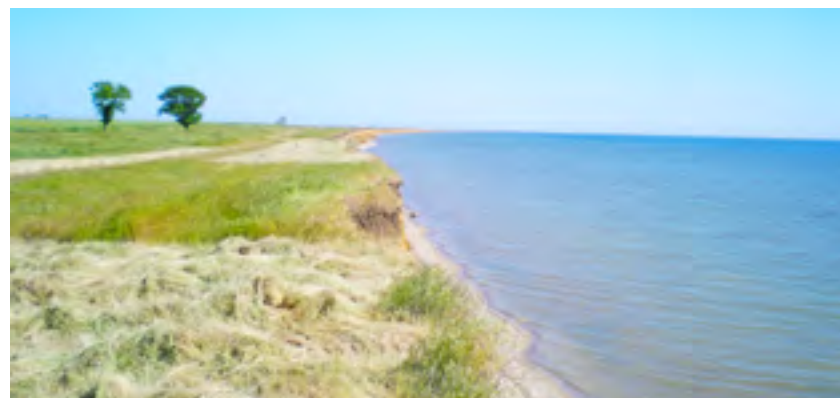
На півночі Одеська область межує з Вінницькою та Кіровоградською, на сході – з Миколаївською областями.

Всього в межах області пролягає 1362 кілометри державного кордону України.

ЦІКАВИЙ ФАКТ

Саме в Одеській області знаходиться найвіддаленіша географічна точка України – острів Зміїний, або Фідонісі, який знаходиться в північно-західній частині Чорного моря, за 37 км від Кілійського гирла Дунаю. Його площа – 1,5 км².

Область займає територію Північно-Західного Причорномор'я від гирла річки Дунай до Тилігульського лиману (морське узбережжя в межах області простягається на 300 км), а від моря на північ – на 200–250 км.

На лівобережжі нижнього русла річки Дунай та в долині між Кілійським гирлом та Дністровським лиманом знаходяться прісноводні озера Кагул, Ялпуг, Катлабуг, Китай та солоні – Сасик, Алібей, Бурнас, Будацьке, Шагани, в східній частині – солоні лимани Хаджибейський, Куяльницький, відомі своїми цілющими грязями.

Одеська область розташована на перетині міжнародних водних шляхів:

- Дунайський водний шлях після завершення будівництва в 1992 році каналу Рейн – Майн – Дунай є найкоротшим виходом країн Європи до Чорного моря, далі – до Закавказзя, Середньої Азії, на Близький Схід;
- ріка Дністер зв'язує регіон із Молдовою, а Дніпро – з Центральною Україною і Білоруссю, а після завершення реконструкції Дніпровсько-Бузького і Дніпровсько-Неманського каналів – із Польщею і країнами Балтії;
- Волго-Донська система зв'язує Азово-Чорноморський басейн із Росією, Казахстаном, Туркменістаном, Азербайджаном, Іраном, забезпечуючи виходи до Каспійського, Балтійського і Білого морів.

ЦІКАВИЙ ФАКТ

Одеська область містить найбільшу кількість портів в Україні.

Вісім портів Одеської області розташовані у вузлі інтенсивних морських та річкових транспортних міжнародних зв'язків, що визначає її значний транспортно-транзитний потенціал.

Економіка Одеської області характеризується поєднанням складного машинобудування, хімічної, нафтохімічної, легкої і харчової промисловості та багатогалузевого сільського господарства з курортно-рекреаційним комплексом. Загальнодержавне значення має Одеський припортовий завод, який виробляє мінеральні добрива. У м. Чорноморську діють поромний термінал, який обслуговує переправи на Варну (Болгарія), Поті і Батумі (Грузія), Деріндже (Туреччина), а також найбільший в Україні контейнерний термінал.

Особливістю Одеської області є її багатонаціональний склад населення. За даними Всеукраїнського перепису 2001 року на території області проживали представники 133 національностей і народностей.

Найбільша строкатість в національному складі спостерігається в південно-західній частині області – в межах річки Дністра та Дунаю. Тут переважають українці – 35,8 %, болгари – 24,8 %, росіяни – 17,7 %, молдовани – 15,2 %, гагаузи – 4,6 % та ін. У північних та центральних районах населення більш однорідне за національним складом та складається здебільшого з українців.

Природно-ресурсний потенціал

Одеська область – приморський і прикордонний регіон України зі значним науково-технічним, промисловим, аграрним, транспортним, туристичним потенціалом. Це економічно самодостатній рекреаційно-туристичний приморський і прикордонний регіон України з унікальною природою.

Територія області розміщена переважно у степовій, частково – лісостеповій природних зонах. Це визначає її високий агропродовольчий потенціал та багаті рекреаційні ресурси. Водночас природа краю відзначається маловодністю та вкрай малою лісистістю. В цілому рівнинний рельєф території сприяє інтенсивному господарському освоєнню краю.

Розділ 2. Природно-ресурсний потенціал та стан довкілля

ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ

Одеська область – це переважно аграрний регіон, тому її головне природне багатство – земельні ресурси, що представлені здебільшого чорноземними ґрунтами з високою природною родючістю.

Клімат краю, особливо в південній частині області, посушливий. Тому тут зрошуються майже 10 % оброблюваних земель.

Ґрунти області різноманітні. Розміщення їх має яскраво виражений зональний характер. Північну лісостепову частину Одеської території покривають опідзолені чорноземи та їх реградовані різновиди. В багатьох місцях зустрічаються сірі лісові ґрунти.

У степовій зоні характерні малогумусні чорноземи, які простягаються на південь до лінії Болград – Тарутине – Роздільна – Березівка. На південь від цієї лінії поширені чорноземи південні й темно-каштанові слабосолонцюваті ґрунти.

На приморських косах і пересипах формуються дерново-піщані ґрунти, в дельтах річок Дунай та Дністер – дерново-глеєві, мулово-глеєві та торфово-глеєві ґрунти.

Порушені, відпрацьовані землі та рекультивовані землі

Землі	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Порушені землі, тис. га	2,50	2,40	2,40	2,40	2,40	2,40	2,40
% до загальної площі території	0,08	0,07	0,07	0,07	0,07	0,07	0,07
Відпрацьовані землі, тис. га	1,60	1,50	1,50	1,50	1,50	1,50	1,50
% до загальної площі території	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05	0,05
Рекультивовані землі, тис. га	х	х	х	х	х	х	х
% до загальної площі території	х	х	х	х	х	х	х

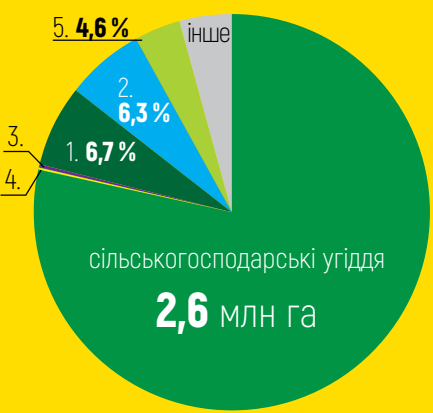
Примітка: за інформацією Головного управління Держгеокадастру в Одеській області (лист від 30.05.2019 № 13-15-0.8-4720/2-19).

Зрошувані землі

Зрошувані землі	2016 рік		2017 рік		2018 рік	
	усього, тис. га	% від загальної площі	усього, тис. га	% від загальної площі	усього, тис. га	% від загальної площі
Площа зрошуваних земель, на якій забезпечено належне функціонування інфраструктури зрошувальних систем	36,7	16,2	38,3	16,9	40,2	17,7
зокрема систем крапельного зрошення	7,1	3,1	8,5	3,7	8,1	3,6

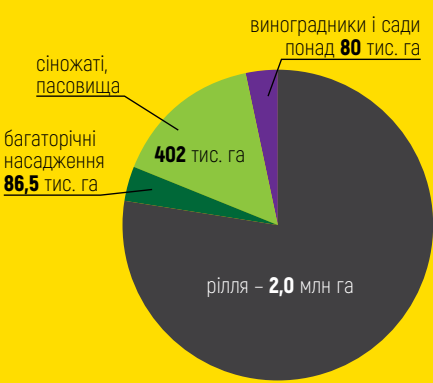
Примітка: за інформацією Управління аграрної політики Одеської обласної державної адміністрації (лист від 17.05.2019 № 2800/05-45).

Земельний фонд становить 3,3 млн га

- 1. Землі лісогосподарського призначення, ліси та інші лісовкриті площі займають **223,0** тис. га або **6,7 %** території області.
- 2. Землі водного фонду займають **210,6** тис. га
- 3. Площа рекреаційного призначення – **4,5** тис. га
- 4. Площа земель оздоровчого призначення становить **2,0** тис. га
- 5. Землі природно-заповідного фонду займають **154 389,8** га, що складає **4,6 %** території області.

Сільськогосподарські угіддя

Площа земель під твердими побутовими відходами складає **0,5** тис. га, з яких більша частина не відповідає екологічним нормам.

Землі водного фонду, тис. га

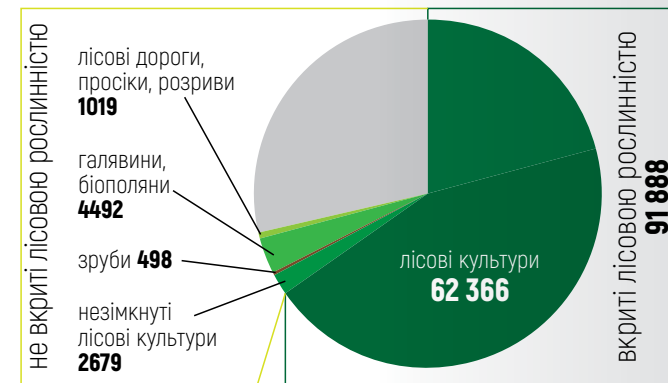
ЛІСОВІ РЕСУРСИ ТА РОСЛИННИЙ СВІТ

Область лежить у двох природних зонах: лісостепу і степу. Переважна більшість території області розташована у степовій зоні, лише на північному заході – у лісостеповій. Одеська область є малолісною та лісодефіцитною. Природна рослинність більшої частини області – степова. Значне місце у флорі області належить водній рослинності. Вона представлена невикоріненими вільно плаваючими, викоріненими зануреними, викоріненими з плаваючими листками та повітряно-водними формами.

Північна частина області розташована в лісостеповій зоні України. Тут зустрічаються лісові ландшафти. Лісом зайнято не більше як 1,5–2,5 % території. Найпоширенішими видами дерев є дуб, липа, клен, ясен, акація, вишня, черешня, верба, сосна та інші.

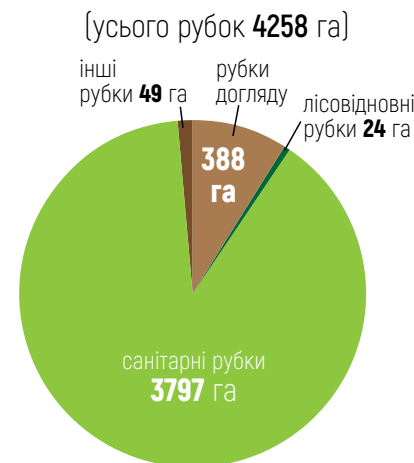
До Переліку видів тварин і рослин, які підлягають особливій охороні на території Одеської області включено 292 види рослин, з яких 156 входять до Червоної книги України.

Лісовий фонд регіону в розрізі земель цільового призначення (загальна площа 140 393 га)
Лісові землі, тис. га

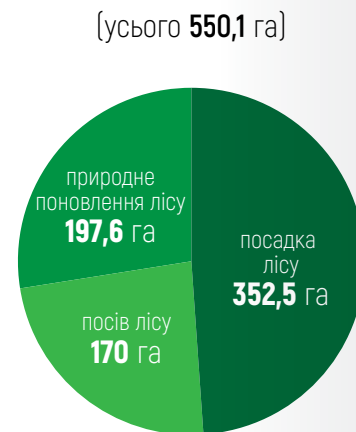
Примітка: за інформацією Одеського обласного управління лісового та мисливського господарства (лист від 12.06.2019 № 02-05/439).

Проведення лісогосподарських заходів, пов'язаних із вирубуванням деревини за 2018 рік

Примітка: за інформацією Одеського обласного управління лісового та мисливського господарства (лист від 12.06.2019 № 02-05/439).

Лісовідновлення за 2018 рік (у розрізі лісокористувачів, власників лісів)

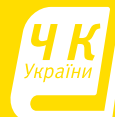
Види рослин та грибів, що охороняються

Види рослин та грибів на території області, од. — **2511**
до загальної чисельності видів України — **10 %**

Види рослин та грибів, занесені до додатків Конвенції про охорону дикої флори і фауни і природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція), од. — **18**

Види рослин та грибів, занесені до Червоної книги України — **128**

Види рослин та грибів, занесені до додатків Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES), од. — **4**

Примітка: за інформацією Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

ВОДНІ РЕСУРСИ ОБЛАСТІ

Водні ресурси області складаються із запасів підземних та поверхневих вод. Запаси поверхневих вод на території області розподіляються нерівномірно. Північна та центральна частини території характеризуються обмеженими запасами води, а південь та захід, які тяжіють до річок Дністер та Дунай, мають великий запас води.

Питне водопостачання області майже на 80 % забезпечується за рахунок поверхневих джерел, тому якість води у поверхневих водних об'єктах є вирішальним чинником санітарного та епідемічного благополуччя населення. Одеський водопровід одержує воду з поверхневих джерел ріки Дністер, Кілійський та Вилковський – із ріки Дунай, Болградський – із озера Ялпуг. Всі інші населені пункти користуються водою з підземних джерел.

На території Одеської області розташовано **5732** артезіанські свердловини та **195** шахтних колодязів. Однак забезпеченість підземними водами якісною питною водою в цілому по області становить близько **30 %**.

В заплавах Дунаю та Дністра розташовані **5** великих прісноводних озер (водосховищ): **Кагул, Ялпуг, Катлабух, Китай та озеро Саф'яни**.

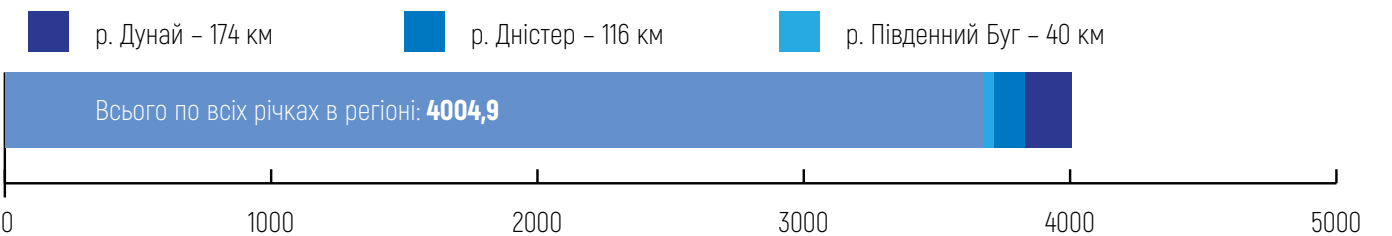

В межах області розміщені **15 лиманів**, що займають пониззя.

Характеристика річок області

Протяжність по території регіону, км

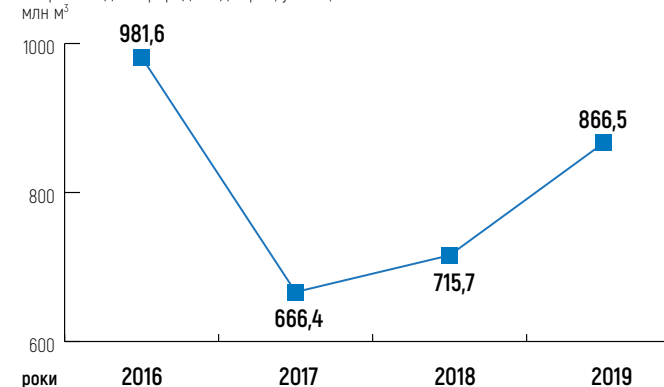

Кількість міст, розташованих біля річок: всього по всіх річках в регіоні: 437; р. Дунай: 4; р. Дністер: 2; р. Південний Буг: 1

Кількість водосховищ: всього по всіх річках в регіоні: 413 (22), р. Південний Буг: 1

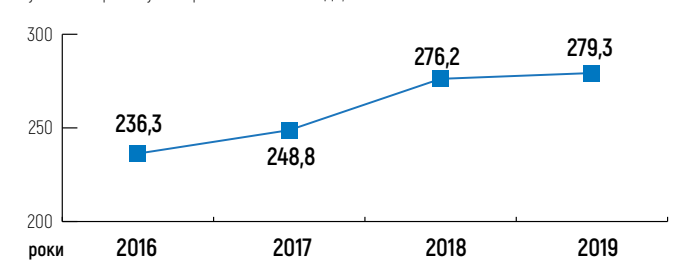
Динаміка водокористування

Забрано води з природних джерел, усього, млн м³

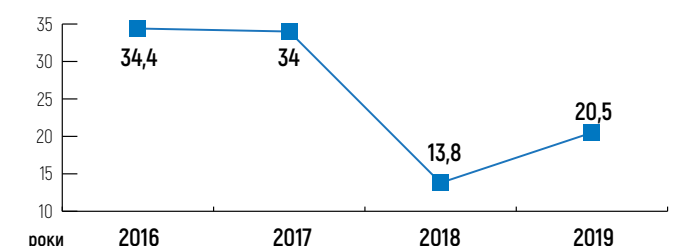

Обсяги оборотної, повторної і послідовно використаної води

усього по регіону використаної свіжої води, млн м³

% економії свіжої води за рахунок оборотної

Усі річки Одеської області поділяються на 4 басейни – річки басейну **Дунаю**, басейну **Дністра**, басейну **Південного Бугу** та басейну **Причорномор'я**. Живлення річок переважно дощове та снігове з весняною повінню.

ФАУНА

Фауна Одеської області різноманітна і представлена **1500 видами безхребетних** та **521 видом хребетних тварин**.

Серед лісової фауни найчисельнішими є зайці-русаки, а серед степової – хом'як, ховрашок, тушканчик. Водяться також лосі, косулі, дикі кабани і кози, лисиці, борсуки, куниці, видри, єнотоподібні собаки та багато видів лісових птахів. На незамерзаючих ділянках Південного Бугу зимують лебеді, дикі гуси та качки, крячок річковий.

Найчисельнішою та найважливішою як в природоохоронному, так і екологічному плані групою хребетних тварин області є птахи. Зареєстровано більше 320 видів птахів, серед них зустрічаються рідкісні види, як-от великий та малий баклани, ковпича (косар), сіра, руда, мала та велика білі чаплі, квак, крячки річковий та рябодзьобий, пелікан рожевий та кучерявий, орлан-білохвіст та інші.

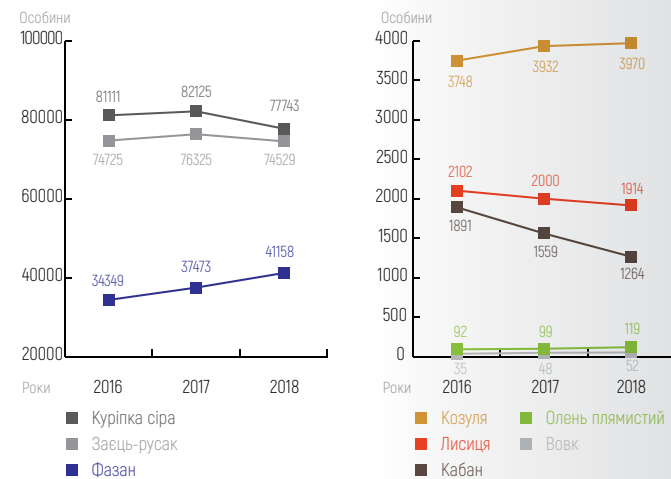
Серед земноводних найбільш чисельними є озерна та істівна жаби, звичайна квакша та дунайський тритон, а серед плазунів – болотна черепаха, звичайний вуж, прудка ящірка.

У Чорному морі розповсюджені популяції дельфінів (афаліна, білобокий, азовка). Із навколоводних звірів – мешканці прісних водойм: інтродуковані ондатра та єнотоподібний собака, а також рідкісні «червонокнижні» – горностай, річкова видра, європейська норка. В плавнях зрідка зустрічається кіт лісовий.

Іхтіофауна річок різноманітна. В річках і озерах водяться лящ, судак, сом, щука, сазан, окунь та інші види риб. Розводять товстолобика, білого амура, сазана.

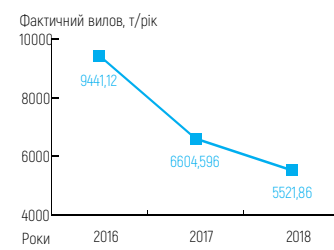
В акваторії Дунаю зустрічаються види риб, занесені до Європейського червоного списку: шип, атлантичний осетер, чорноморський та дунайський лосось, умбра, чіп великий та малий, стерлядь, вирезуб, пічкур дунайський довговусий, шемаєя дунайська, йорж смугастий, білуга (найбільша серед риб, що мешкають у прісних водах) і ін. З промислових видів найціннішим є дунайський оселедець.

Динаміка чисельності основних видів мисливських тварин (особин)

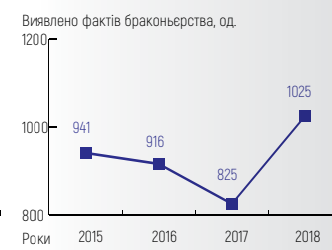
Примітка: за інформацією Одеського обласного управління лісового та мисливського господарства (лист від 12.06.2019 № 02-05/439).

Динаміка вилову риби

Примітка: за інформацією Управління Державного агентства рибного господарства в Одеській області (лист від 20.05.2019 № 2-3-6/1360-19) та Чорноморського басейнового управління Державного агентства рибного господарства (лист від 23.05.2019 № 1-6-6/696-19).

Кількість виявлених фактів браконьєрства

Види тваринного світу, що охороняються (2015–2017 рр.)

* Тільки хребетні тварини. Інформація по безхребетним є тільки по видах, що охороняються. Загальна кількість видів по Україні та області не відома в зв'язку із слабкою вивченістю питання.
Примітка: за інформацією Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

10 тварин Червоної книги України

Білуга звичайна

Huso huso – один із двох видів роду, єдиний вид у фауні України. Для нересту вона заходить далеко в річки (до 1000 км). Відкладає до 1,5 млн ікринок. Живиться білуга рибою, а її молодь – різними безхребетними.

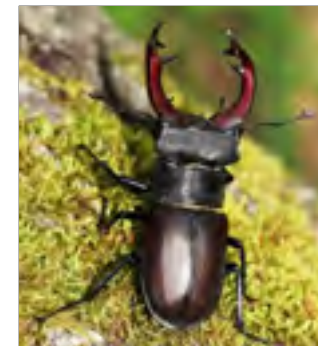
Кіт лісовий

Felis silvestris – вид хижих ссавців із роду кота (*Felis*) родини котячих (*Felidae*). Єдиний представник роду *Felis* у фауні України, один із чотирьох видів цього роду, відомих у світовій фауні. В Україні загальна кількість оцінюється в 400–500 осіб.

Дельфін білобокий

Delphinus delphis – вид родини дельфінових (*Delphinus*). Як і всі дельфіни, живиться рибою, іноді також головоногими молюсками. Є найзубатішим серед ссавців (210 зубів) й одним із найбільш швидко плаваючих видів дельфінів.

Жук-олень

Lucanus cervus – вид жуків роду *Lucanus* із родини рогаців (*Lucanidae*), найвідоміший її представник. Він є найбільшим із твердокрилих фауни України, досягаючи разом із «рогами» 75 см завдовжки.

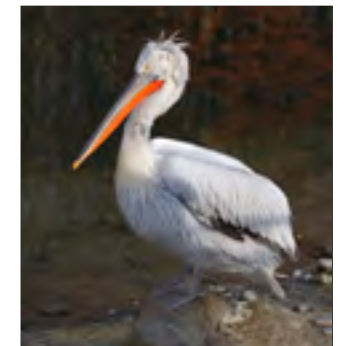
Сапсан

Falco peregrinus *Tunstall* – хижий птах родини соколових. Вважають, що це найшвидший птах (і взагалі тварина) у світі – при пікіруванні на здобич він здатний розвивати швидкість понад 322 км/год, або 90 м/с.

Совка (сплюшка)

Otus scops – птах родини совових. Єдиний вид роду у фауні України. На півдні України осіння міграція відбувається в кінці вересня. Живиться переважно комахами, рідше (в холодну погоду) гризунами і дрібними птахами.

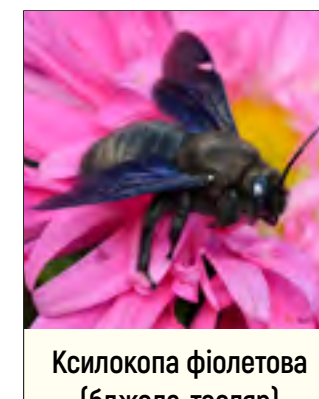
Пелікан кучерявий

Pelecanus crispus – вид птахів із родини пеліканових. Один із двох видів у фауні України. Характерною ознакою цього птаха є пір'я на потилиці, часом доволі довге – через це він і отримав свою українську назву.

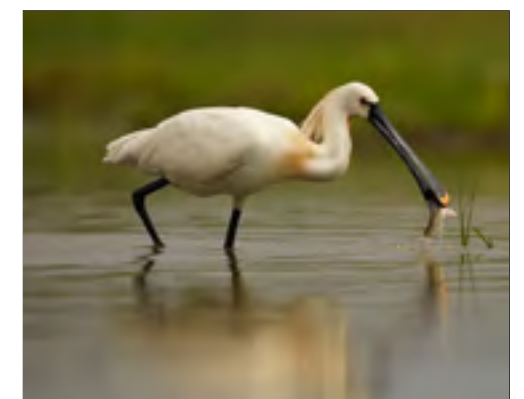
Ящірка зелена

Lacerta viridis – представник роду ящірок із родини ящірових (*Lacertidae*). Інша назва – європейська зелена ящірка. Ріють нори до 1 м у довжину, живляться комахами, ягодами, особливо полюблюють калину.

Ксилокопа фіолетова (бджола-тесляр)

Xylocopa violacea – вид комах із родини Апіде, один із трьох видів роду у фауні України. Чисельність знижується через скорочення доступних місць для гніздування. Частіше зустрічається біля та в населених пунктах, де краще забезпечений місцями для гніздування та кормовою базою.

Косар

Platalea leucorodia – птах родини ібісових. Єдиний вид роду у фауні України. На території України гніздиться в пониззях Дунаю у кількості 200–250 пар. Живиться безхребетними, личинками комах, земноводними та дрібною рибою.

ТИЛІГУЛЬСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ
ЛАНДШАФТНИЙ ПАРК
південна коса у села Українка

Алан Джіоев

У чому полягає унікальність екології Одеської області?

Одеська область є найбільшою за площею областю України. Вона відзначається унікальною та надзвичайно багатою різноманітністю природних комплексів і систем (від лісових, лісостепових і степових до водно-болотних і приморських), які представлені у системі природно-заповідного фонду області. Географічне положення та клімат сформували неповторну в Україні мережу лиманів, які є традиційним місцем сезонних скупчень та міграції птахів, зокрема червонокнижних та екзотичних. На території області знаходиться велика кількість морських лиманів та найбільше в Україні озеро з прісною водою. Говорячи про Одеську область, не можна не згадати й про Чорне море, біорізноманіття якого вражає та безпосередньо впливає на екологію регіону. На Одещині завершує свій шлях найдовша річка Європи – Дунай, дельта якої є невідомою складовою екосистеми нижнього Дунаю.

Як би ви охарактеризували екологічну ситуацію в області на даний час?

Чисельні морські порти та розвинута промисловість вимагають особливої уваги та розвитку природно-заповідного фонду Одещини. Існує потреба в негайному покращенні якості морської води, в першу чергу покращуючи рівень очистки стічних вод. Наразі декілька амбітних проєктів із відновлення водного фонду регіону чекають на фінансування.

Департаментом екології реалізується інноваційний для Одеської області проєкт із розробки регіонального плану управління відходами, завдяки якому ми сподіваємось суттєво зменшити кількість сміттєзвалищ та збільшити обсяги повторного використання відходів. Крім того створюється система моніторингу атмосферного повітря. Станіонарні пости моніторингу, розміщені на території області, аналізуватимуть атмосферне повітря на вміст шкідливих речовин. Зазначена система дозволить своєчасно реагувати на погіршення якості повітря та приймати обмірковані управлінські рішення щодо запобігання забрудненню в майбутньому.

З якими екологічними труднощами зіткнеться область у найближчому майбутньому?

Ми вже спостерігаємо глобальну зміну клімату. Середньомісячна річна температура може змінитися на 2–5 градуси. Наслідком таких змін стане посуха та необоротні зміни в екосистемах. Малі та підводні річки можуть опинитися під загрозою зникнення; зневоднення водосховищ призведе до дефіциту прісної води. Значних змін та випробувань зазнає аграрний сектор. Іншою загрозою для довкілля можна назвати безупинний наступ людства та урбанізації на дикі природні території. Навіть створення заповідних об'єктів із чисельними правилами перебування в їх межах не є надійним захистом, адже громадяни часто порушують встановлені обмеження і безжально знищують місцеву флору та фауну. Наразі природа вже не встигає відтворювати знищене біорізноманіття та «ремонтувати» вікові екосистеми.

Директор Департаменту екології та
природних ресурсів

Що потрібно робити для виправлення ситуації?

Нам терміново необхідний стратегічний довгостроковий план дій із захисту довкілля. Складовою цього плану повинні бути науково обґрунтовані заходи із протидії негативним наслідкам кліматичних змін, збереження прісної води, ареалів існування диких тварин та розрахунок навантаження на природні ресурси.

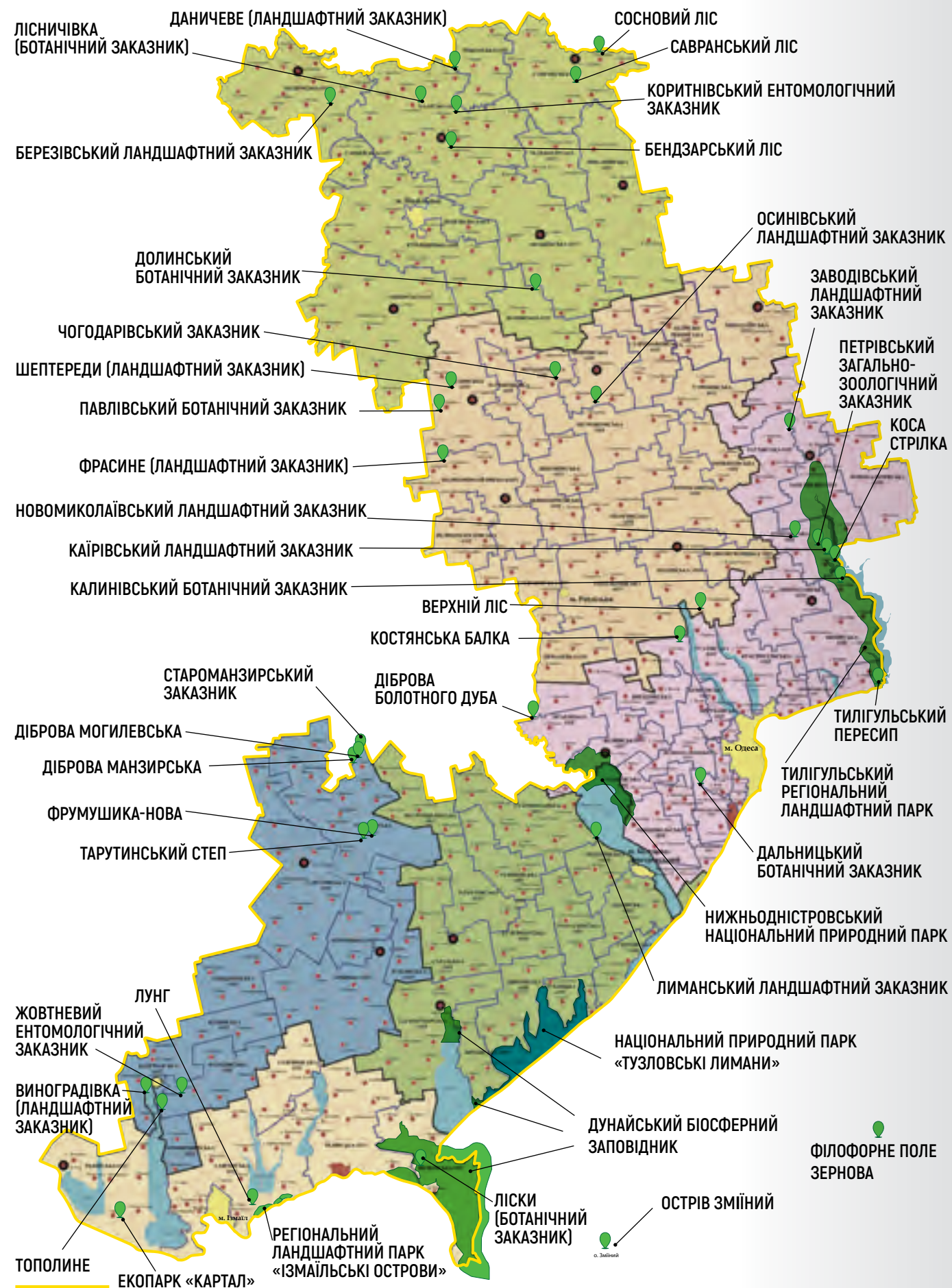
Необхідно зменшувати шкідливий вплив на морське середовище, покращувати очистку стічних вод, а також зменшувати витoki паливно-мастильних матеріалів у портах, які у подальшому потрапляють у море.

Важливим є проведення потужнішої освітньо-виховної роботи серед населення з метою підвищення екологічної свідомості та обізнаності щодо важливості збереження довкілля.

“ Слід забезпечити чітке дотримання природоохоронних правил та заходів, зокрема обмежень у господарській діяльності на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду, лімітів та квот добування біоресурсів та наукових обґрунтувань. ”

Карта ПЗФ

Розділ 3. Природно-заповідний фонд

Особливості географічного розташування Одеської області зумовили унікальну різноманітність її природних комплексів і систем – від лісових, лісостепових і степових до водно-болотних і приморських, які й представлені в системі природно-заповідного фонду.

Станом на 1 січня 2019 року природно-заповідний фонд Одеської області (далі – ПЗФ) має в своєму складі 123 території та об'єкти, загальна площа яких становить 154 389,8 га. Відношення площі природно-заповідного фонду до площі Одеської області становить 4,6 %.

За категоріями об'єкти природно-заповідного фонду Одеської області представлені наступним чином:

- 1 біосферний заповідник (Дунайський біосферний заповідник);
- 2 національних природних парки (Нижньодністровський, «Тузловські лимани»);
- 1 зоопарк;
- 1 ботанічний сад;
- 2 регіональних ландшафтних парки («Ізмаїльські острови», «Тилігульський»);
- 39 заказників;
- 24 парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва;
- 49 пам'яток природи;
- 4 заповідних урочища.

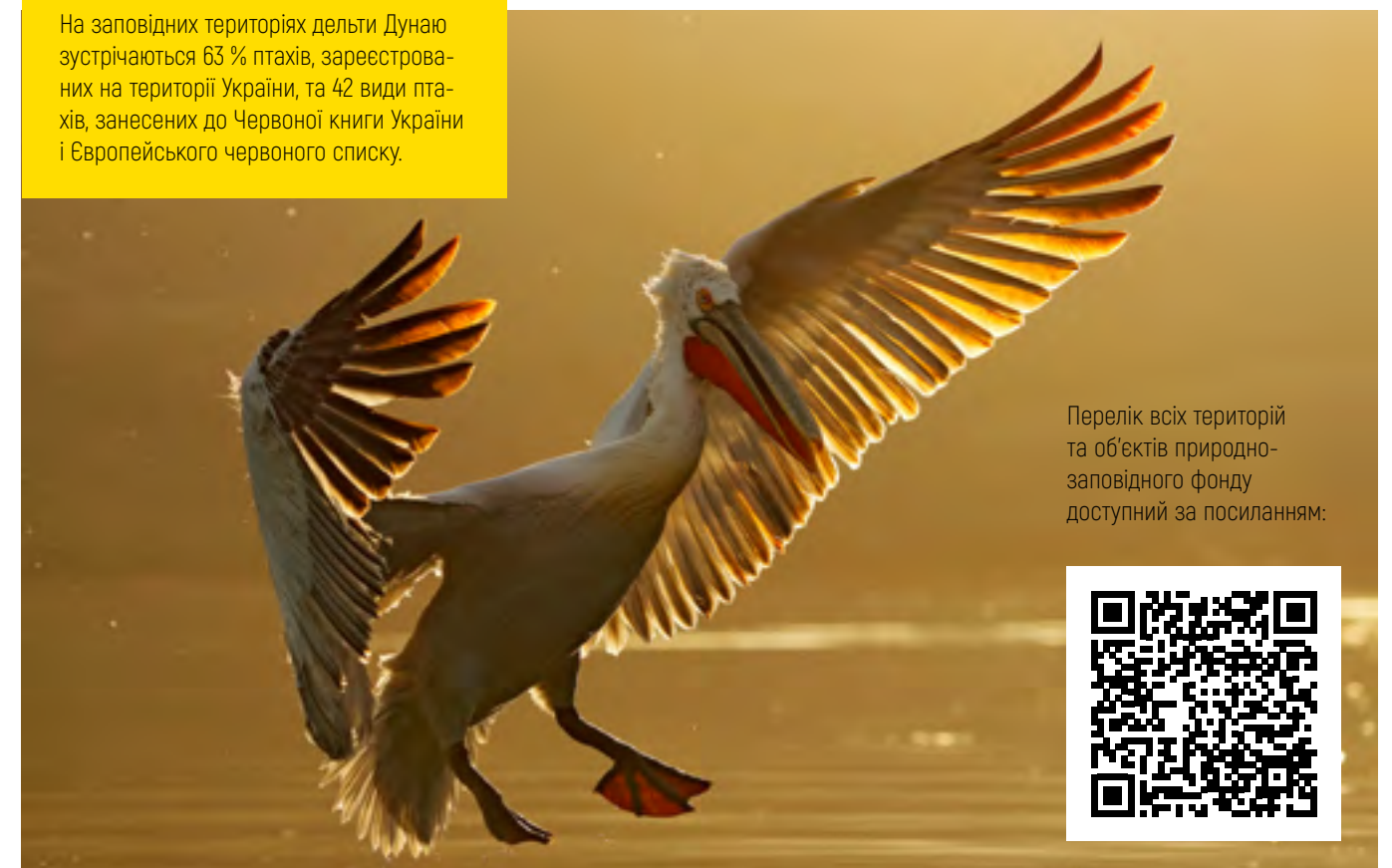
Частка природно-заповідних територій і об'єктів у районах Одеської області нерівномірна. Найбільша площа заповідання території в Бессарабії (за рахунок Дунайського біосферного заповідника) і на півночі (за рахунок ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Савранський ліс»).

На територіях та об'єктах природно-заповідного фонду охороняються більше 194 видів представників рослинного і 382 види тваринного світів, які є рідкісними та знаходяться під загрозою зникнення.

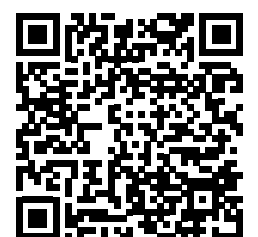
У північних районах заповідні території представляють переважно дубово-ясеневі і соснові ділянки лісу, паркові насадження колишніх панських маєтків, де ще збереглися історико-культурні об'єкти (дендропарк «Гетьманівський» у смт Гетьманівка, Кардамичівський парк). У центральній, східній і західній частинах області окрім лісових насаджень у природно-заповідному фонді зберігаються ділянки типчакowo-ковиловo-різнотравного степу, притаманного даній місцевості в минулому.

На півдні – це гирлові ділянки найбільших рік України Дунаю і Дністра з їх своєрідним ландшафтом і унікальною острівною системою та мережа причорноморських лиманів (Тилігульський лиман, Тузловська група лиманів (Шагани – Алібей – Бурнас), водосховище Сасик, придунайські озера Кугурлуй і Картал). Ці території включені до світової мережі водно-болотних угідь міжнародного значення, первісні природні комплекси яких зберігаються в Дунайському біосферному заповіднику, Нижньодністровському національному природному парку, національному природному парку «Тузловські лимани», регіональних ландшафтних парках «Ізмаїльські острови» і «Тилігульський», заказнику місцевого значення «Лунг».

На заповідних територіях дельти Дунаю зустрічаються 63 % птахів, зареєстрованих на території України, та 42 види птахів, занесених до Червоної книги України і Європейського червоного списку.

Перелік всіх територій та об'єктів природно-заповідного фонду доступний за посиланням:

ДУНАЙСЬКИЙ БІОСФЕРНИЙ ЗАПОВІДНИК

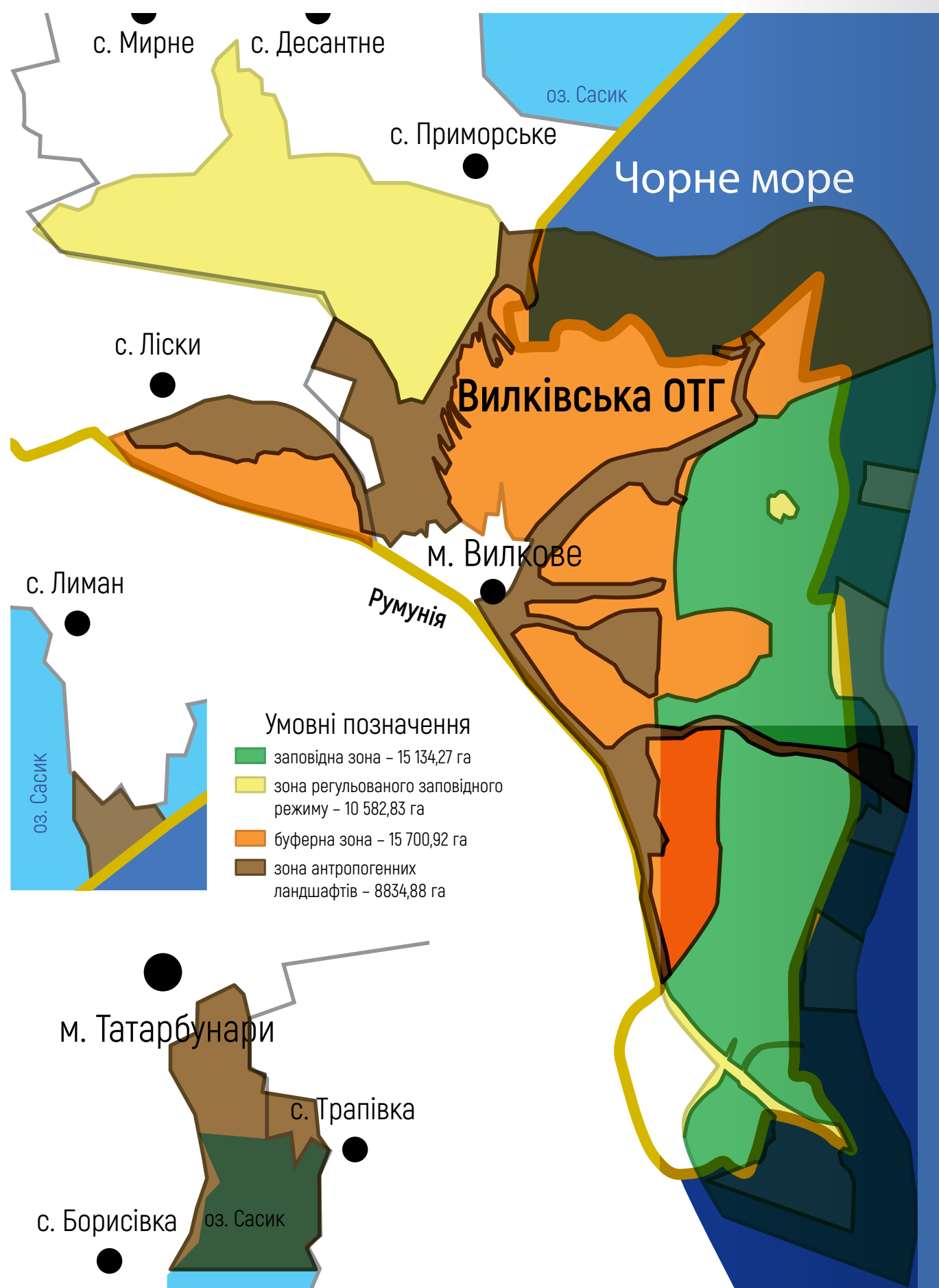
Площа – 50 252,9 га

Створено Указом Президента України від 10.08.1998 № 861/98, від 02.02.2004 № 117/2004.

Рішенням ЮНЕСКО від 2 лютого 1999 року заповідник включено до світової мережі біосферних заповідників у складі білатерального румунсько-українського біосферного резервату «Дельта Дунаю», завдяки чому одна із найбільших дельт світу стала практично повністю заповідною.

ДУНАЙСЬКИЙ БІОСФЕРНИЙ ЗАПОВІДНИК

Заповідник розташований у дельті річки Дунай та вважається одним із найбільших болотистих заповідників у Європі з водними каналами, очеретяними заростями, численними озерами, луками, болотами, затопленими лісами, пісками і залишками степів.

Рельєф заповідника рівнинний, поверхня майже горизонтальна з невеликим підвищенням у північній частині. Найбільш високими природними елементами території є піщані дюни Жебріянської гряди, приморські та прируслові гряди.

До складу заповідника увійшли:

- вторинна (морська) дельта Кілійського рукава Дунаю (нижче м. Вилкове) – заповідна, буферна зони та зона антропогенних ландшафтів;
- Стенцівсько-Жебріянські плавні – зона регульованого заповідного режиму;
- Жебріянська гряда – зона антропогенних ландшафтів;
- русловий острів Єрмаков – буферна зона та зона антропогенних ландшафтів;
- територія прилеглого недіючого рибного господарства – зона антропогенних ландшафтів.

Вторинна дельта Кілійського рукава Дунаю

Первинна дельта Дунаю сформувалася в післяльодовиковий період із твердого стоку річки на місці Давньодунайського лиману. Вторинна дельта Кілійського рукава, що знаходиться нижче м. Вилкове, в геологічному плані досить молода. Її вік становить тільки близько 400 років. Створена вона на морських мілинах головним чином відкладами твердого стоку річки з домішками піску морського походження. Залишком давнього пасма морських дюн є сучасна піщана Жебріянська гряда.

Вторинна (морська) дельта Кілійського рукава Дунаю – найцінніша ділянка заповідника. Серед усіх великих дельт середземноморського та чорноморського басейнів вторинна дельта Кілійського рукава Дунаю найменше змінена людською діяльністю, і природні процеси дельтоутворення виражені тут в максимальній мірі.

Стосовно збереження біорізноманітності найбільше значення в цій ділянці заповідника має приморська смуга з прилеглими мілинами. Тут практично зосереджений основний ресурсний і видовий потенціал заповідника.

Своєрідними оазами біорізноманітності в дельті є розташовані вздовж водотоків приусліві заплавні ліси.

Стенцівсько-Жебріянські плавні

Стенцівсько-Жебріянські плавні – це досить цінний природний комплекс Дунайського біосферного заповідника. Попри те, що ця ділянка заплави повністю одамбована і її гідрологічний режим в значній мірі штучно регулюється, ще близько 10 років тому тут гнізділось до 50 % деяких фонових водоплавних та біляводних птахів всієї української частини дельти Дунаю. Проте зараз екосистема плавнів сильно деградована, головним чином за рахунок значного накопичення в ній живих та відмерлих решток очерету та, в меншій мірі, рогозу, які зайняли до 40 % об'єму води в угідді і стали причиною багатьох екологічних та економічних проблем. Ця територія потребує невідкладних заходів по її екологічному відновленню.

Жебріянська гряда

На фоні плавнів Жебріянська гряда значно відрізняється в рельєфі і являє собою потужні відклади піску з прошарками пілватого піску. Рельєф цієї ділянки сильно диференційований на слобозадерновані піщані кучугури та міжгивневі зниження. На жаль, основна частина пасма вкрита штучними різновіковими насадженнями сосни кримської.

Але й в цих умовах Жебріянське пасмо ще зберігає значний природоохоронний потенціал, в першу чергу за рахунок рідкісних псамофітних природних комплексів. Тут формується досить цікавий для регіону лісовий орнітокомплекс.

За багатством рослинного і тваринного світу дунайська дельта є унікальним, неповторним місцем в Європі і посідає третє місце в світі.

Острів Єрмаков

Острів із площею 2333,7 га є одним із найбільших островів в українській дельті Дунаю. Простягається з заходу на схід на 9,6 км та з півночі на південь на 3,6 км.

Острів Єрмаков має велике значення для популяції птахів. На його території було відмічено перебування 220 видів птахів, що становить 52,4 % відомих для фауни України.

У сезон із високим рівнем води на острові формуються нерестовища та місця для нагулу молоді риби. Луки на деякий час перетворюються на озера, на яких харчується велика кількість птахів, в тому числі й «червонокнижних». Влітку рівень води на острові знижується, залишаючи рослинність та збагачені ґрунти, а наступної весни цикл повторюється, створюючи умови для розвитку одного з куточків дельти Дунаю.

Велике природоохоронне значення має острівний природний заплашний ліс, який ще в значній мірі зберігся в позадамбовому просторі. У зимовий період відкриті ділянки острова мають велике значення для зимівлі палеарктичних видів гусей, в першу чергу гуски білолобі та казарки червоноволої.

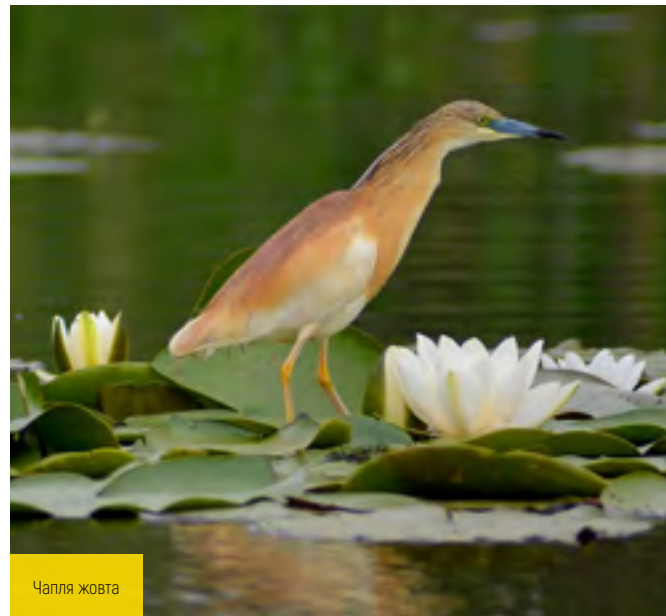
ФЛОРА

Рослинність заповідника являє собою територіально цілісну, але генетично різномірну сукупність різних її типів: болотної, водної, лучної, галофітної, лісової та псамофітної. Провідними факторами, які визначають територіальний розподіл та співвідношення угруповань різних типів, є гідрологічний режим та інтенсивність алювіального процесу.

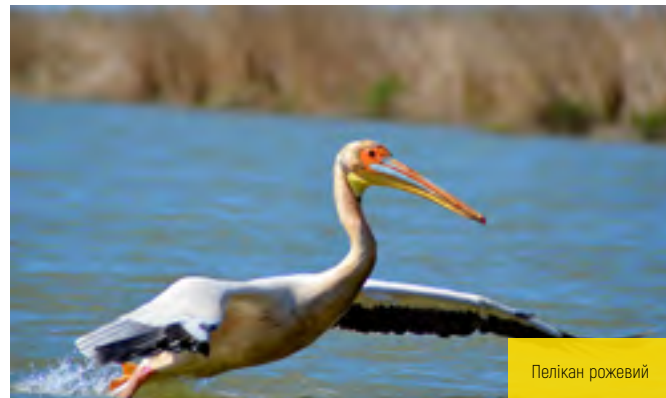
Флора заповідника нараховує 977 видів судинних рослин, які належать до 371 роду та 97 родин. Серед них значно переважають трав'янисті види (96,7 %).

Лісова рослинність заповідника є характерним елементом плавнів дельти Дунаю, хоч і не займає в ній значних площ. В її складі переважають різні види верб. Серед них найбільш звичайні верба біла та верба ламка. Чагарникова рослинність, як і лісова, є також характерним елементом дельти. Вона поділяється на чагарникову заплаву та чагарникову приморську. Найбільш характерним видом чагарникової приморської рослинності є обліпіха крушиноподібна. Її зарості в заповіднику найбільші серед природних в Україні. Солонцева та солончакова рослинність не є характерним елементом плавнів Дунаю і представлена досить незначними площами.

Для території заповідника відомо 39 видів грибів, які належать до 21 роду. Це далеко не повний їх список, тому що детальні мікологічні обстеження даної території практично не проводились.

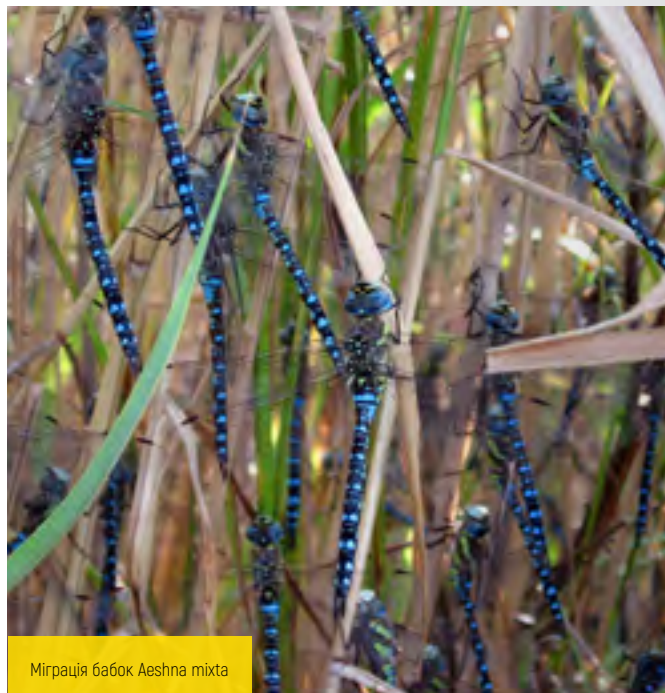
Чапля жовта

Пелікан рожевий

Очерет

Міграція бабок Aeshna mixta

ФАУНА

Найчисельнішою та найважливішою як в природоохоронному, так і екологічному плані групою хребетних тварин заповідника є птахи. Тільки з 1977 року їх на теперішній території біосферного заповідника відмічено 302 види, що становить біля 63 % орнітофауни України. А всього в дельті Дунаю за весь час спостережень зареєстровано майже 350 видів птахів.

Найбільше видове різноманіття птахів характерне для вторинної дельти Кілійського рукава – 220 видів.

Серед зареєстрованих на заповідній території 302 видів птахів 79 (26,2 %) занесено до Європейського червоного списку та Червоної книги України. Найбільша їх кількість трапляється у вторинній дельті Кілійського рукава Дунаю – 37. Дещо менше – 35 – відомі для Стенцівсько-Жебріанських плавнів, 28 – для Жебріанської гряди, 25 – для острова Єрмаков та зовсім незначна кількість для ставкового господарства.

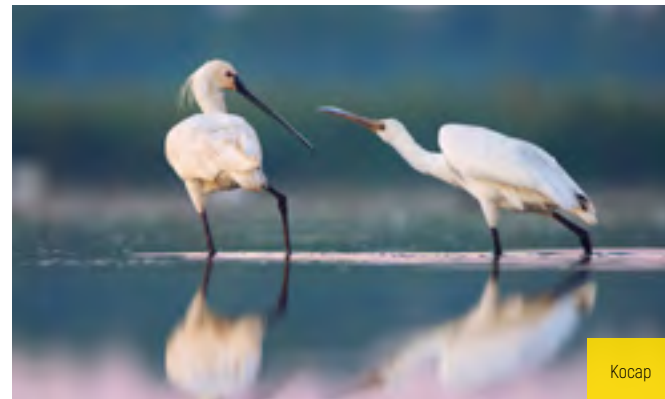
Серед колоніальних птахів територія Дунайського біосферного заповідника найбільш вагома для малого баклана – до 700 пар, що становить біля 6 % світової популяції виду, та ковпиці (косаря) – до 360 пар. Трапляється і кучерявий пелікан – його єдине в межах України місце гніздування розташоване в південній частині озера Кугурлуй (вище по Дунаю відносно заповідника) і є перспективним районом для приєднання до заповідної території.

З рідкісних видів хижих птахів у заповіднику багато років гніздиться орлан-білохвіст.

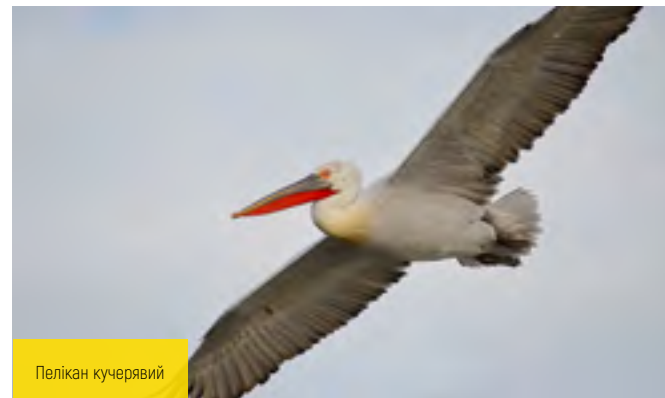
Для заповідника відомо 800 видів комах, серед яких 40 занесено до Європейського червоного списку та Червоної книги України. Причому, згідно з оцінками експертів, це лише менше половини всіх видів комах, що дійсно мешкають на його території. Цікаво, що серед виявлених для заповідної території видів комах 7 є новими для науки.

Баклан дунайський

Косар

Пелікан кучерявий

По кількості видів фауни дельта Дунаю є чи не найбагатшим місцем у сучасній Європі. Досить повно тваринний світ представлений і на території Дунайського біосферного заповідника.

Фауна риб заповідника нараховує 108 видів, які належать до 30 родин. При цьому в заповідних водах зустрічаються всі 7 видів риб із Європейського червоного списку. А серед 32 видів риб, занесених до Червоної книги України, тут мешкає 24. Особливу роль Дунай, зокрема і заповідна акваторія, відіграє для збереження чорноморських стад проходних осетрових риб. Серед всіх річок Чорноморського басейну тільки в Дунаї ще зберігся їх природний нерест.

Ссавці в заповіднику представлені 46 видами. Серед них 6 (13 %) занесено до Європейського червоного списку та 20 (43,5 %) – до Червоної книги України.

Кабан дикий

Сліпак білозубий

Ліліана Іванова

Директор місцевої Асоціації органів місцевого самоврядування «Стратегія ЄС для Дунайського регіону», секретар Басейнової ради Нижнього Дунаю.

У чому полягає унікальність екології Одеської області?

Пропоную поглянути на Одеську область очима людини, яка народилася та виросла на березі найдивовижнішої, найвеличнійшої ріки Європи – ріки Дунай, яка в Україні протікає в багатокультурному та колоритному прикордонному регіоні. Тоді ви побачите яскраве намисто населених пунктів, що розкинулись вздовж унікальної дельти зі статусом об'єкта ЮНЕСКО, мережі водних екосистем Дунаю та Дністра, Чорноморського лазурного узбережжя, оксамитових степів, золотистих полів та зелених лісів. У такому ракурсі Одеська область постає як ключовий регіон української частини Дунайського регіону із взаємопов'язаними та взаємозалежними екосистемами, безцінними природними ресурсами, які є важливими не лише для півдня України, а й для загальноєвропейського простору в цілому.

Як би ви охарактеризували екологічну ситуацію в області на даний час?

Одеський регіон залишається зоною з високими екологічними ризиками, оскільки охоплює велику кількість об'єктів природного та промислового характеру.

Протягом останніх десятиліть навколишньому природному середовищу Одеського регіону завдавалося багато шкоди. Бездумно змінювалися напрямки та русла річок, опріснювалися та висушувалися водні об'єкти, забруднювалися ґрунти та водойми, безжалісно використовувалися природні ресурси тощо. Понад 40 % водно-болотних угідь Дунайського регіону втрачено, а разом із ними – багатство біорізноманіття, від якого залежать процеси біосинтезу.

Основними екологічними проблемами регіону є незадовільна якість води, низький рівень водозабезпечення населення, забруднення земель, водойм та повітря.

Після обрання Україною євроінтеграційного напрямку Одеська область долучилася до реалізації ряду важливих директив ЄС, що регулюють питання екології та природних ресурсів, їх збереження та дбайливе використання. Продовжується впровадження практики інтегрованого управління річковими басейнами.

Одеська область є одним із чотирьох українських регіонів, що активно впроваджує Стратегію ЄС для Дунайського регіону, в рамках якої Україна намагається налагодити ефективний діалог із сусідніми державами щодо формування спільної екологічної політики та безпеки.

З якими екологічними труднощами зіткнеться область у найближчому майбутньому?

2020 рік видався роком важкого випробування людства на вміння спільно протистояти глобальним проблемам. Сьогодні ми гостро відчуваємо, як екологічні помилки дають про себе знати, а на часі – підведення підсумків та виконання обіцянок. Криза COVID-19 є прикладом того, наскільки вразливими є країни, суспільство та економіка в умовах планетарних загроз.

“ Економічні досягнення мають узгоджуватися з екологічними інтересами. ”

На жаль, Одещина, як і вся територія пострадянського простору, страждає від загального ігнорування або лише показового усвідомлення екологічних проблем. Не всі політики вважають екологічну тему важливою для регіону. Навіть коли проблема стоїть гостро, її навмисно відкладають, наводячи факти на користь того, що це вигадка вчених і громадськості, спираючись на відсутність коштів та наявність важливіших питань для регіону та його мешканців.

Дійсно, технології, спрямовані на поліпшення екологічної ситуації, вимагають виділення відповідного фінансування, а бюджетних коштів недостатньо. Проте, як показує практика, економічний ефект від екологічних проектів є більш довгостроковим. На жаль, при постійних змінах у структурах влади українські політики віддають перевагу «швидким перемогам», а тому екологічні проекти їх не мотивують.

Натомість приклад позитивних зрушень у сфері екології ми можемо спостерігати в наших найближчих сусідів по дельті Дунаю (Румунія), які успішно демонструють свій власний досвід із відновлення заплавних водно-болотних угідь, ефективного вирішення питань з повеннями, управління водними ресурсами.

Отже, ми повинні зрозуміти, що економічні досягнення мають узгоджуватися з екологічними інтересами.

Що необхідно для подолання негативних наслідків цих труднощів?

Зараз настав час перейти на наступний рівень. Для забезпечення майбутнього нашого регіону потрібно розробити локальні екологічні моделі та комплексний план дій з урахуванням транскордонного компоненту, особливостей регіону та фактичних запитів сьогодення. Зокрема така модель має бути розроблена і для Дунайського регіону окремо. Амбітні нові плани про співпрацю в рамках існуючої Стратегії ЄС для Дунайського регіону повинні забезпечити цей регіон стійкішим інструментом для подолання кризи та збільшити його спроможність впливати на майбутні кризи.

Ми працюємо, щоб влада та громадськість зрозуміли, що захист довкілля – найвищий пріоритет для регіону. Екологія – це «поліс страхування життя людини», який потрібен їй не лише для майбутнього, а вже сьогодні!

Що має робити кожна людина для того, аби світ навколо ставав екологічнішим?

Ми всі прагнемо до кращого рівня життя, яке потребує все більше матеріальних благ із залученням природних ресурсів. Але потрібно також розуміти, що під час вироблення й споживання цих ресурсів, ми більше забруднюємо і залишаємо більше відходів. Це дійсно глобальна проблема, з якою стикається людство вже останні десятиріччя.

Впевнена, що вже багато людей це усвідомлює, але не всі готові щось робити. Екологи стверджують, що в нас дуже низький рівень не тільки екологічних звичок, а й культури взагалі, зокрема відсутня традиція прибирання за собою.

Зрозуміло, що популяризація екологічної обізнаності не завжди вдячна праця. Я намагаюсь стати екологічним розпорядником свого життя, виховувати, в першу чергу в собі, екозвички та особистим прикладом змінювати своє оточення.

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРИРОДНИЙ ПАРК «ТУЗЛОВСЬКІ ЛИМАНИ»

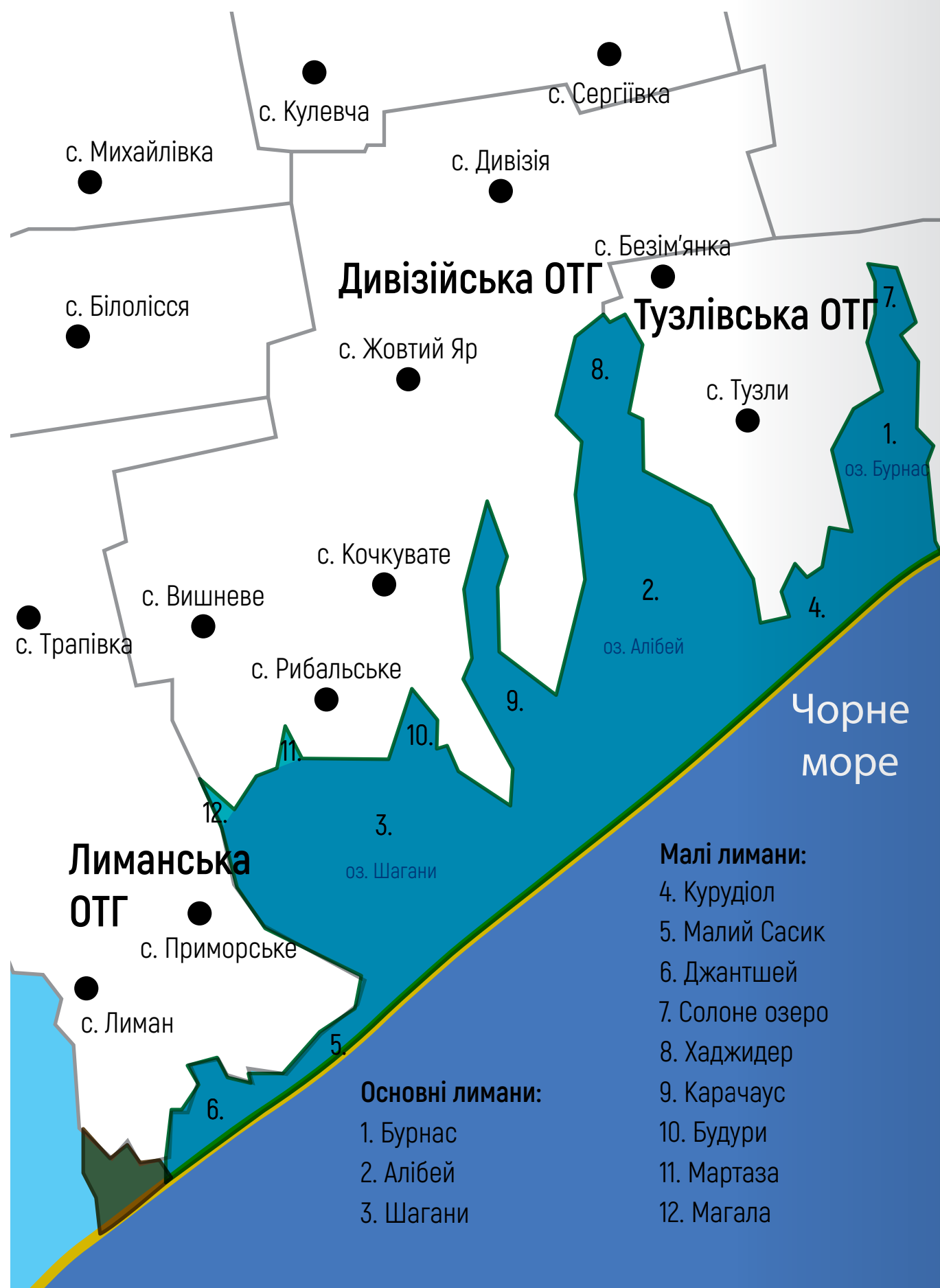
Загальна площа парку – 27 865 га

Національний природний парк «Тузовські лимани» створений Указом Президента України № 1 від 01.01.2010 року.

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРИРОДНИЙ ПАРК
«ТУЗЛОВСЬКІ ЛИМАНИ»

Національний природний парк «Тузловські лимани»

Національний природний парк «Тузловські лимани» створений із метою збереження, відтворення і раціонального використання унікальних природних комплексів водно-болотних угідь міжнародного значення, як середовище існування водоплавних птахів, а також об'єктів Північного Причорномор'я, що мають важливе природоохоронне, наукове, історико-культурне, естетичне, рекреаційне та оздоровче значення.

Територія НПП «Тузловські лимани» – це 13 морських лиманів, 200 м акваторії моря вздовж унікального піщаного пересипу, довжина якого в межах парку – 44 км, та нетипове для степової зони лісове урочище. Дивовижне поєднання моря, лиману, степу і лісу вже до кінця XIX століття зробило цей куточок південної Бессарабії досить популярним місцем для відпочинку.

Довжина пересипу, який відділяє лимани від моря, становить 36 км, його ширина на різних ділянках варіює від 50 до 350–400 метрів.

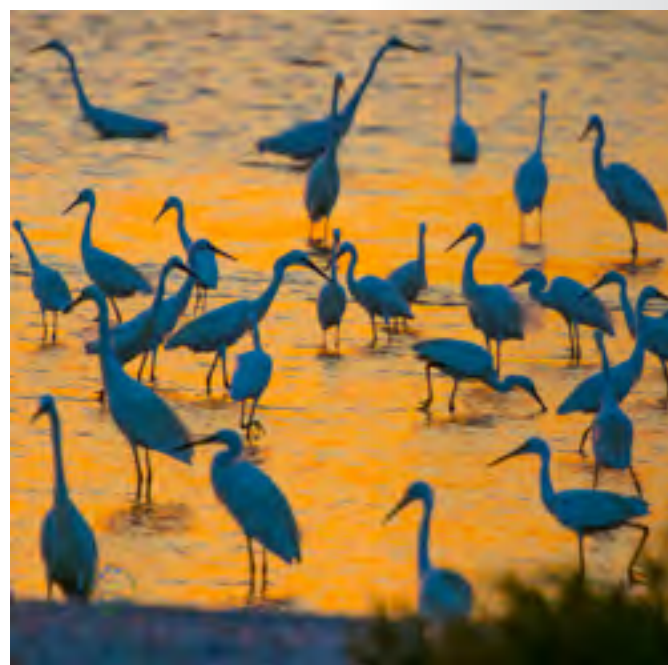

Через територію парку проходить один із найбільших міграційних коридорів, через який пролітають мільйони птахів під час сезонних мандрівок до місць гніздування. Також водно-болотні угіддя Тузовських лиманів є місцем відпочинку перелітних птахів та гніздування водоплавних пернатих. У різні пори року на території парку відмічено перебування 262 видів птахів, з яких 65 занесені до Червоної книги. Рожевий та кучерявий пелікани, галагаз, кулик-сорока, шилодзьобка, яскраві сиворакша та бджолоїдка, казарка червоноголова – представники пташиного раю Тузовських лиманів.

Через територію НПП «Тузовські лимани» проходить справжній міграційний коридор для близько 300 видів птахів. Щорічно двічі на рік через нього летить більше мільйона птахів до країн Європи, Азії та Африки. Спочатку «чартерні рейси» не є масовими. Першими летять птахи з прилеглих до України країн Європи, їх називають ближніми мігрантами. В березні з кожним днем мігруючих птахів стає все більше, а на початку квітня їх кількість є вже досить

Галагаз

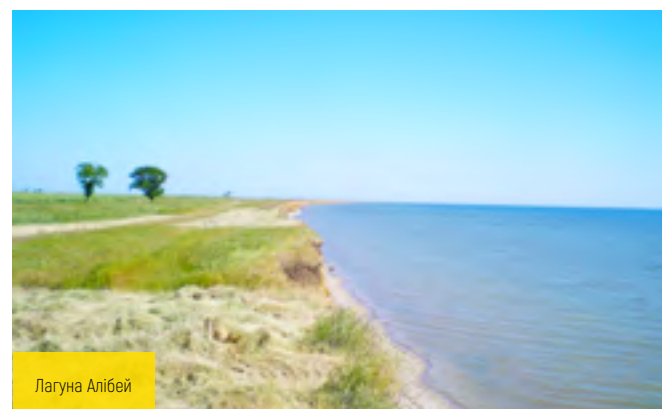
великою, а напрямки маршрутів птахів дуже різні. Одні переміщуються в межах Європи; інші летять з країн Європи до країн Сходу; значна кількість так званих дальніх мігрантів летять з Африки до Європи чи Азії та долають при цьому неймовірно великі відстані, які можуть сягати до 10 тисяч кілометрів в одному напрямку.

На території парку відмічено перебування 41 виду ссавців, 9 з яких занесені до Червоної книги України. Представників етномофауни – 122 види. Якщо пощастить, під час прогулянки можна побачити обережного лісового kota, валькуватого борсука європейського, полохливого єнотоподібного собаку, видру річкову, сліпака білозубого, сарну європейську, три види чорноморських дельфінів та багато інших тварин.

Влітку 2020 року в національному парку «Тузовські лимани» оселилися півтори тисячі пеліканів, які прилетіли після зимівлі в Африці.

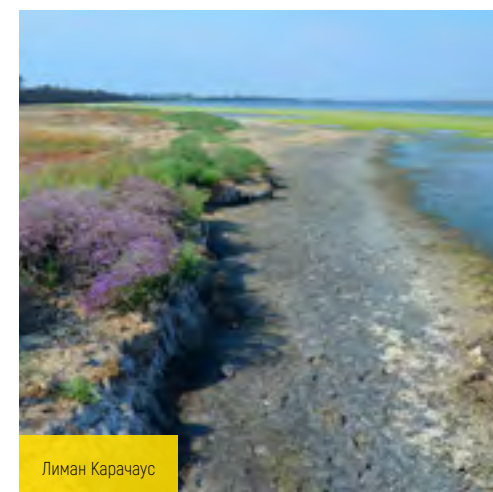
Пелікан

Лагуна Алібей

Береги лиману Солоного

Лиман Карачаус

Флора парку нараховує 615 видів вищих судинних рослин, з яких 16 внесені до Червоної книги України. Найбільшою є частка лікарських рослин. Із ранньої весни своїм ніжним цвітом чарують шафран сітчастий, зірочки, півники, а згодом пишногріва ковила, шавлія та інші рослини вкривають схили лиманів та викликають неабияке замилювання. Несподіваною знахідкою на території парку стали три види орхідей.

Національний природний парк «Тузовські лимани» є перлиною Північного Причорномор'я із прекрасними краєвидами, багатством флори та фауни, теплими хвилями моря, чистим повітрям, лікувальними грязями лиману, які дарують здоров'я, насолоду та незабутні враження.

Острів Фрумушика

НИЖНЬОДНІСТРОВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРИРОДНИЙ ПАРК

НИЖНЬОДНІСТРОВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРИРОДНИЙ ПАРК

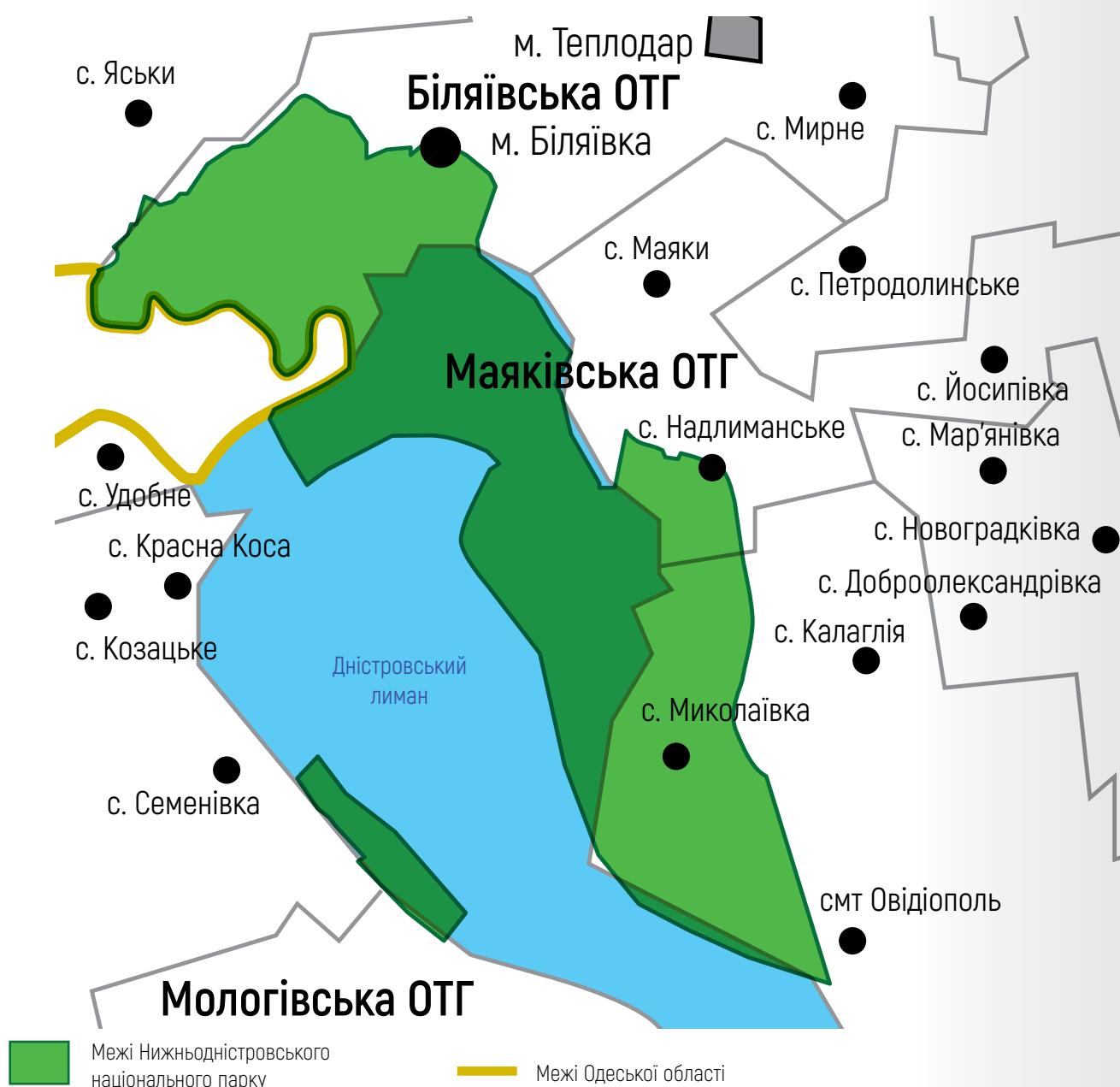
Площа – 21 311,1 га

Створено Указом Президента України від 13.11.2008
№ 1033/2008.

Парк розташований у межах річок Дністер і Турунчук
і входить до складу водно-болотних угідь міжнародного
значення (Рамсарська конвенція) та Смарагдової мережі
Європи (Бернська конвенція).

Нижньодністровський національний природний парк

Ядром парку стало заповідне урочище «Дністровські плавні» площею 7620 га, створене рішенням виконкому Одеської обласної ради народних депутатів від 01.10.1993 № 496-XXI. Сьогодні до складу території Нижньодністровського національного природного парку входять такі об'єкти ПЗФ України: «Дністровські плавні» (заповідне урочище) та «Лиманський» (ландшафтний заказник місцевого значення площею 65 га, створений рішеннями виконкому Одеської обласної ради народних депутатів від 30.12.1982 № 795 та від 02.10.1984 № 493).

Територія парку складається з типових ландшафтів, таких як низинні болота, заболочений ліс, безліса заплава, ділянки з домінуванням деревних порід, водної та коловодної рослинності. Зокрема прилиманні плавні являють собою ділянки, що живляться вологою від густої мережі руслових водотоків. Важливим елементом ландшафту гирлової ділянки пониззя Дністра є плавневі озера.

Нижньодністровський національний природний парк входить в десятку найкращих національних природних парків України.

Завдяки унікальним природним умовам і збереженню типових ландшафтів територія НПП характеризується надзвичайно високим різноманіттям фауни, яка налічує 1012 видів представників різних груп.

В останні роки на території визначено: молюсків – 90 видів, комах – 554 види, риб – 67 видів, амфібій – 9 видів, рептилій – 6 видів, представників пташиного світу – 254 види, ссавців – 32 види (без рукокрилих).

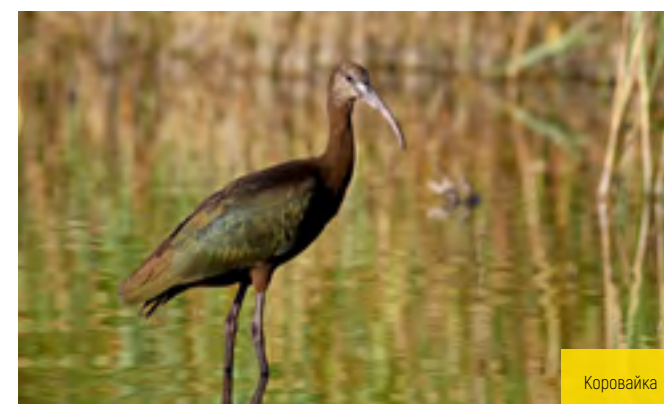
На території парку мешкає одна з останніх в Україні природних популяцій рідкісного коловодного виду ссавців – норки європейської (*Mustela lutreola*).

Водно-болотні угіддя пониззя Дністра являють собою регіон із надзвичайно високим різноманіттям комах, які завдяки своїй значній чисельності є важливим компонентом ценозів як елемент харчових пірамід. Комахами харчуються багато тварин: риби, земноводні (наприклад, комахи складають до 95 % раціону жаби), плазуни (ящірки поїдають до 10-20 комах на добу), птахи, ссавці (з яких є виключно комахоїдні – землерийки, кроті).

Виключне екологічне значення територія парку має як місце гніздування, линьки і зимівлі для птахів, що мігрують між Євразією та Африкою.

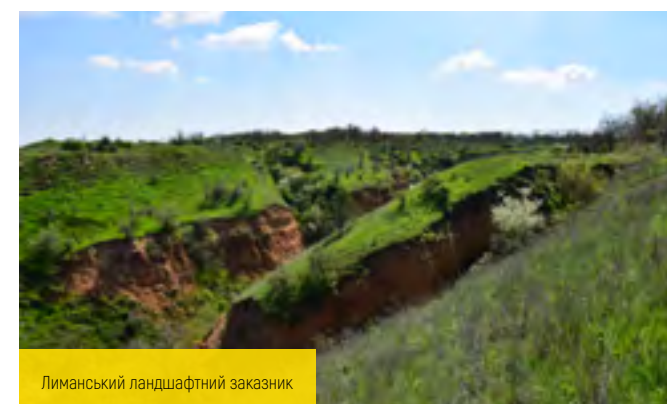
З 254 видів птахів, які тут зустрічаються, 58 занесено до Червоної книги України, 11 видів – до Червоного списку Міжнародного союзу охорони природи. Пелікан кучерявий, баклан малий, казарка червоноголова, савка, орлан-білохвіст – види, занесені до

Європейського червоного списку тварин і рослин, що знаходяться під загрозою зникнення у світовому масштабі. Близько 100 видів відмічені на прольоті та 100 видів на зимівлі. Орнітокомплекс оцінюється в 30 тисяч пар. На території парку визначено місця перебування видів з охоронним статусом та введено відповідний режим їх охорони.

З 18 видів дрібних ссавців поширені такі: білозубка мала та білочерева, рясоніжка мала та водяна, бурозубка звичайна та бурозубка мала. До Червоної книги України занесено 5 видів: рясоніжка мала, білозубка білочерева, хом'як звичайний, хом'ячок сірий. Мишівка степова – вид, який також занесено до Червоного списку Міжнародного союзу охорони природи.

В різні роки на території парку як безпосередньо візуально, так і по слідах життєдіяльності було зареєстровано 38 видів ссавців, окрім ряду рукокрилих (Chiroptera). З них 10 занесені до Червоної книги України, зокрема кіт лісовий, видра річкова, норка європейська, горностай та ін. До Європейського червоного списку тварин і рослин, що знаходяться під загрозою зникнення у світовому масштабі – 3 види: нічниця ставкова, вухань звичайний, видра річкова.

РЕГІОНАЛЬНИЙ ЛАНДШАФТНИЙ ПАРК «ІЗМАЇЛЬСЬКІ ОСТРОВИ»

Площа – 1366 га

Створено рішенням Одеської обласної ради народних депутатів від 01.10.1993 № 496-XXI.

До складу парку входять острови Кілійського гирла Дунаю: Татару (738 га), Великий Далер (370 га) і Малий Далер (258 га), розташовані в Ізмаїльському районі біля села Стара Некрасівка. Тут збереглася унікальна острівна екосистема в дельті Дунаю зі своєрідним ландшафтом, рослинним і тваринним світом.

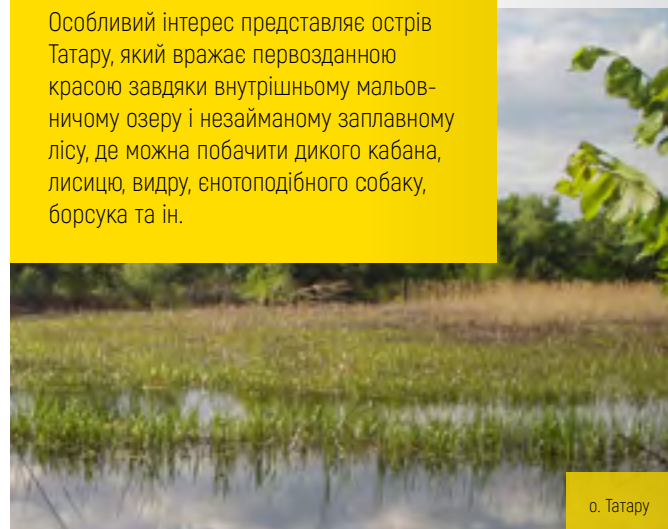
Регіональний ландшафтний парк «Ізмаїльські острови»

При загальній площі 1366 га тут відзначена половина всієї орнітофауни регіону. Відмічено 21 вид, що входить до списків Червоної книги України, а чотири види: пелікан кучерявий (*Pelecanus crispus*), казарка червоноголова (*Rufibrenta ruficollis*), чернь білоока (*Aythya nyroca*), підорлик великий (*Aquila clanga*) – знаходяться в Європі під глобальною загрозою зникнення.

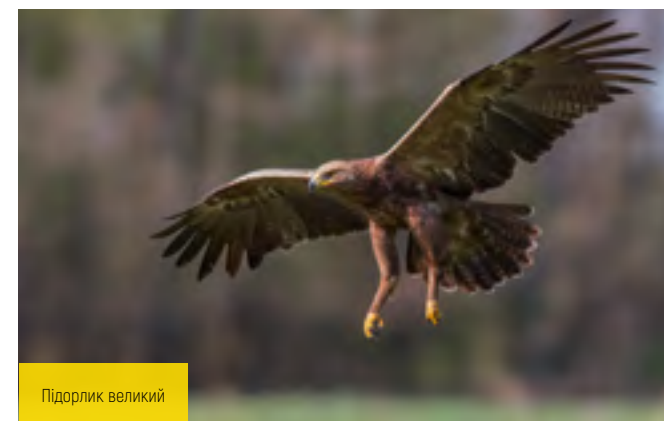
Рельєф островів сформований русловими валами, на яких росте заплавної ліс у поєднанні з луговою рослинністю. У підліску поширені зарості ожини сизої (*Rubus caesius*). У заплавному лісі зростають також виноград виновий лісовий (*Vitis sylvestris*) і обвійник грецький (*Periploca graeca*). Центральні ділянки островів знижені і залиті водою (плавні). Площа відкритого водного дзеркала островів різна. На островах ростуть рослини з Червоної книги України: сальвінія плаваюча (*Salvinia natans*), плавун щитолістий (*Nymphoides peltata*).

Особливий інтерес представляє острів Татари, який вражає первозданною красою завдяки внутрішньому мальовничому озеру і незайманому заплавному лісу, де можна побачити дику кабана, лисицю, видру, енотоподібного собаку, борсука та ін.

о. Татари

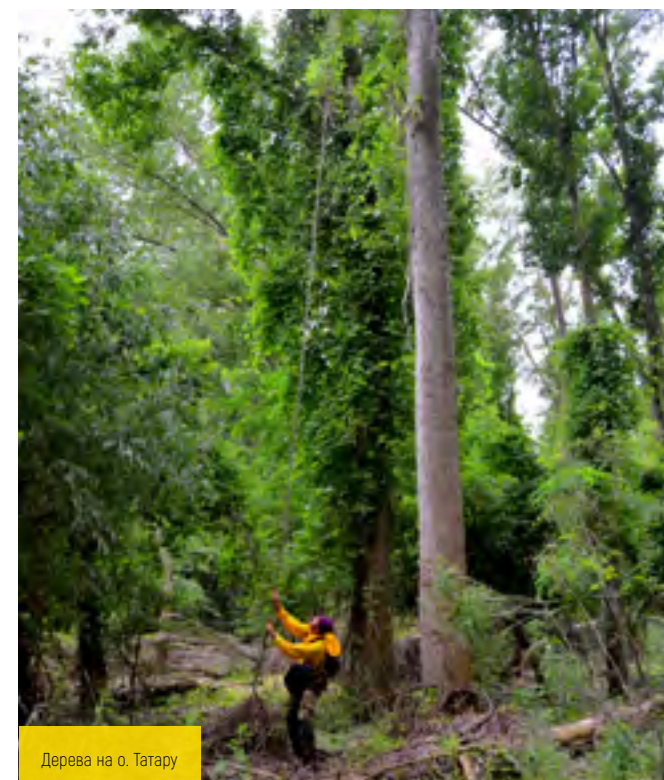
Максимальною видовою різноманітністю відрізняються центральні плавневі ділянки – місця регулярного гніздування баклана великого (*Phalacrocorax carbo*) і баклана малого (*Phalacrocorax pygmaeus*), квака (*Nycticorax nycticorax*), чаплі сірої (*Ardea cinerea*) і чаплі рудої (*Ardea purpurea*), чепури великої (*Egretta alba*) і чепури малої (*Egretta garzetta*), чаплі жовтої (*Ardeola ralloides*), мартини звичайного (*Larus ridibundus*) і мартини жовтого (*Larus cachinnans*), кричка білощого (*Chlidonias hybrida*).

Підорлик великий

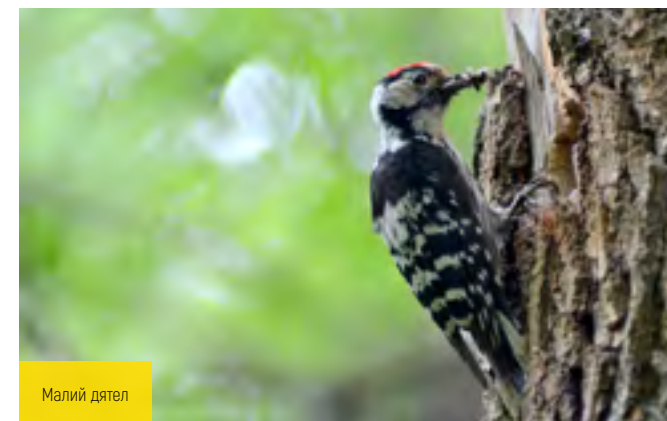

Ведмедиця Гера

Дерева на о. Татари

На Великому Далері розміщувалися 60 % від загального числа колоній, на Малому Далері реалізовано лише 29 %. Плавневі ділянки островів Малого Далера і Татари – головні місця гніздування чайкових птахів. Колонії двох видів бакланів і чапель переважно зосереджені на острові Великий Далер. Важливим місцем гніздування є ділянки заплавної лісу.

Малий дятел

Зафіксовані комахи з Червоної книги України: бражник мертва голова, вусач мускусний, джміль глинистий, джміль моховий, дозорець-імператор, жук-самітник, махаон, ведмедиця Гера, сколія-гігант, стизоїд тризубий, стрічкарка блакитна, сфекс рудуватий. Жук-самітник також включений до Європейського червоного списку.

Чернь білоока

Обвійник грецький

Лілія Гричулевич

БАСЕЙНОВЕ УПРАВЛІННЯ ВОДНИХ
РЕСУРСІВ РІЧОК ПРИЧОРНОМОР'Я
ТА НИЖНЬОГО ДУНАЮ

Начальник Басейнового управління
водних ресурсів річок Причорномор'я
та нижнього Дунаю

У чому полягає унікальність екології
Одеської області?

Унікальність навколишнього середовища Одещини полягає в різноманітті його екологічних систем. Наприклад, на півночі Одеської області річки подекуди губляться серед лісів та в долинах ярів, а на південному-заході русла річок тонькими стрічками спостерігаються серед безмежних степів української Бессарабії.

А ще Одещина приваблює своїми унікальними водно-болотними угіддями міжнародного значення, які є особливо цінними для збереження біологічного різноманіття, дельтами Дунаю та Дністра, численними лиманами та озерами з їхніми особливими екосистемами, а також величезними прісноводними придунайськими водосховищами, які є джерелами водозабезпечення для мало-водного Придунайського регіону та середовищем збереження біорізноманіття.

З якими екологічними труднощами зіткнеться область
у найближчому майбутньому?

Звичайно, хотілось би розповідати про Одеську область як про територію з прекрасними річками і лиманами, унікальними дельтами Дунаю та Дністра. Але Одещина сьогодні постала перед проблемою – дефіцит водних ресурсів, зокрема й питної води.

Дивлячись на наш чарівний Дністер і могутній Дунай, здається, що в Одеській області з водою все гаразд. Проте це зовсім не так! В Одеській області, як і в цілому в Україні, проблема забезпечення водними ресурсами стоїть особливо гостро. Україна – одна з найменш забезпечених водними ресурсами країн Європи. За визначенням Європейської економічної комісії ООН, держава, водні ресурси якої не перевищують 1,5 тис. м³ на одну людину, вважається не забезпеченою водними ресурсами. В Україні цей показник дорівнює 0,52 тис. м³ (для прикладу: Франція – 2,9; Білорусь – 3,3, Польща – 14). Південні області України, які розташовані в зоні степу, мають найнижчі показники забезпеченості водними ресурсами, а в умовах зміни клімату з кожним роком ситуація з водністю тільки погіршується.

Сьогодні зміна клімату – це вже не «міфи вчених», а реальність, з якою кожен із нас щодня зустрічається в повсякденному житті. В той час коли мешканці великих міст усвідомлюють вплив зміни клімату через підвищення температури повітря або різку зміну температурного режиму, аграрії відчують наслідки зміни клімату втраченими урожаєми. Але ми всі повинні розуміти, що проблема

аграріїв – це рівень нашої спільної продовольчої безпеки. Тобто втрата врожаїв, як і низький рівень води в річках, стосується кожного з нас безпосередньо.

Разом із цим потрібно пам'ятати, що наслідки зміни клімату можуть спостерігатись і в катастрофічних зливах, які приносять значні збитки і дестабілізацію в різні сфери нашого життя і навколишнього середовища.

Що необхідно для подолання негативних наслідків
цих труднощів?

Проблеми, які ми отримали через байдуже ставлення суспільства до навколишнього середовища, через безвідповідальну господарську діяльність з надмірним використанням природних ресурсів, через відсутність елементарних норм етичного ставлення до екосистем, можуть сьогодні стати можливістю продемонструвати самим собі і світу, що завжди є можливість змінити ситуацію на краще, якщо є бажання жити в гармонії з природою.

А починати зміни потрібно зі зміни власної поведінки – з дотримання у повсякденному бутті елементарних норм життя екологічно свідомої людини.

Звичайно, при цьому в державі має бути виважена екологічна політика.

Повинні працювати механізми стимулювання щодо впровадження ресурсозберігаючих технологій у всіх сферах нашого життя.

Назвіть 5 головних еколокацій Одеської області, які
необхідно відвідати.

Для розуміння необхідності змін стосовно покращення екологічного стану водних ресурсів пропоную відвідати найкращі водні локації Одещини, зокрема такі:

1. Нижньодністровський національний природний парк
2. Національний природний парк «Тузовські лимани»
3. Дунайська дельта
4. Куяльницький лиман
5. Річка Ягорлик

“ Починати зміни потрібно зі зміни власної поведінки – з дотримання у повсякденному бутті елементарних норм життя екологічно свідомої людини.

Звичайно, при цьому в державі має бути виважена екологічна політика.

”

ТИЛІГУЛЬСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ЛАНДШАФТНИЙ ПАРК

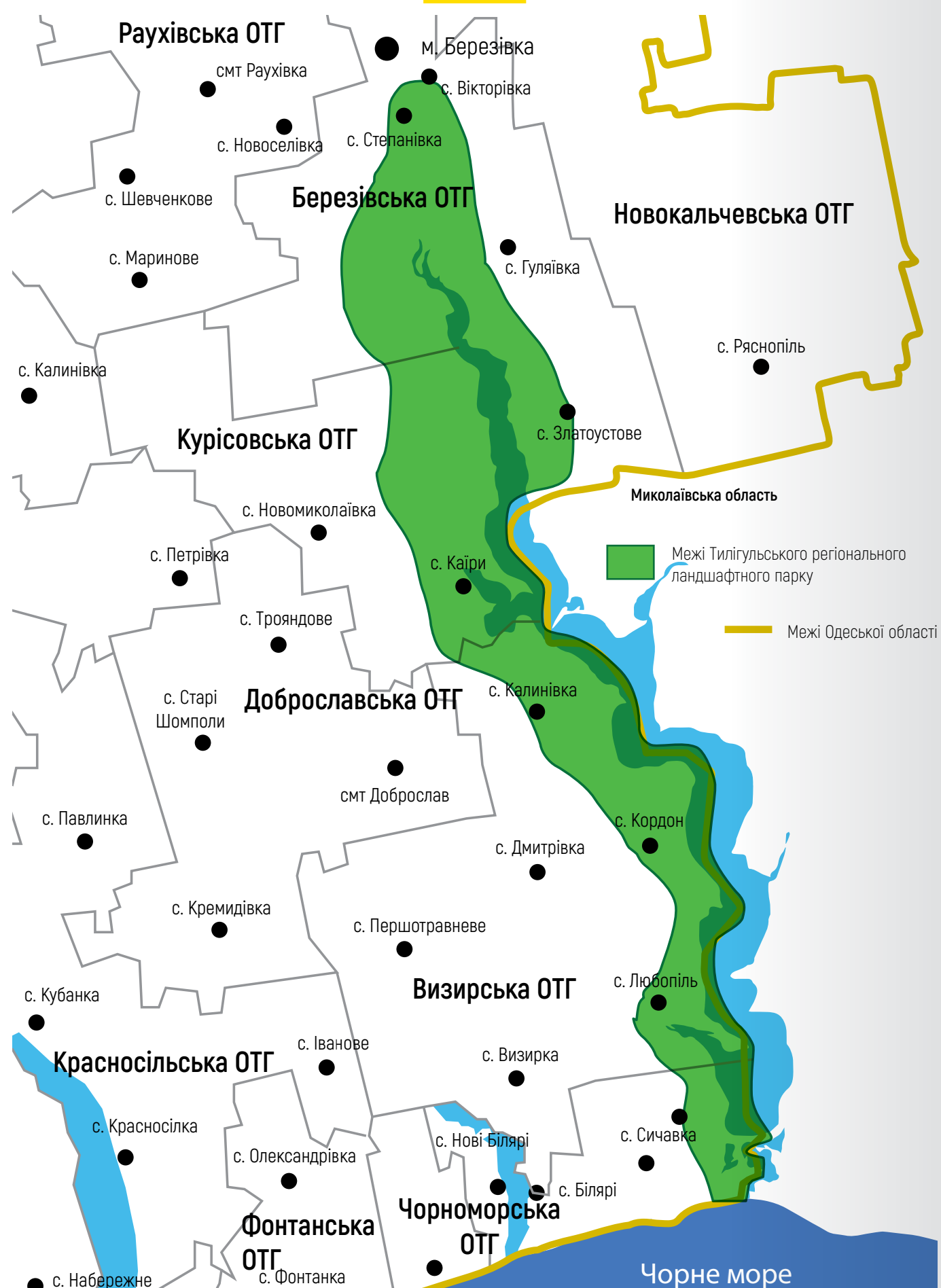
ТИЛІГУЛЬСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ
ЛАНДШАФТНИЙ ПАРК

Площа – 13 954 га

Створено рішенням Одеської обласної
ради від 25.11.1997 № 176-XXII.

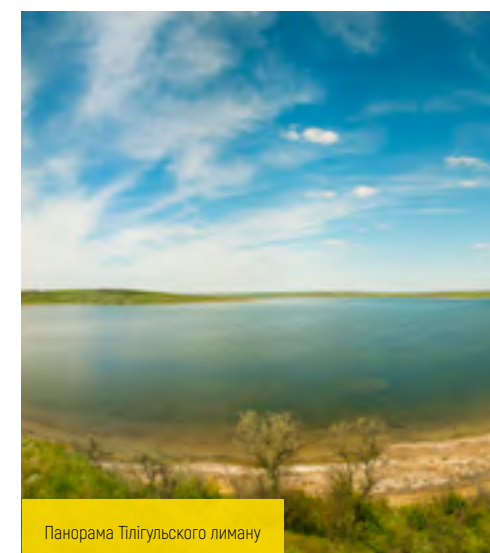
Тилігульський регіональний ландшафтний парк

Тилігульський регіональний ландшафтний парк розташований на узбережжі Тилігульського лиману. Територія парку охоплює ділянки, багаті флорою та фауною, і має велику цінність як місце проживання водно-болотних птахів (гніздування, зимівля, перебування під час сезонних міграцій).

Парк включено до переліку водно-болотних угідь, що мають міжнародне значення, головним чином, як середовище існування водоплавних птахів.

Довжина Тилігульського лиману сягає 60 кілометрів, ширина – до 4,5 кілометра, максимальна глибина – 21 метр, прозорість води – до 7 метрів. Це найглибший і найпрозоріший лиман нашого регіону, який відділений від Чорного моря широким піщаним пересипом. Їх з'єднує лише штучно створений канал.

Панорама Тилігульського лиману

Тилігульський лиман знаходиться на межі Миколаївської та Одеської областей і вважається одним із найчистіших лиманів Північно-Західного Причорномор'я.

Територія заповідного об'єкту має важливе культурне значення. На узбережжі лиману виявлено низку поселень епохи пізньої бронзи, античної доби, черняхівської культури. Тилігул був одним із районів найбільш ранньої українсько-козацької колонізації. Він здавна використовувався людьми для вилову риби та мореплавства.

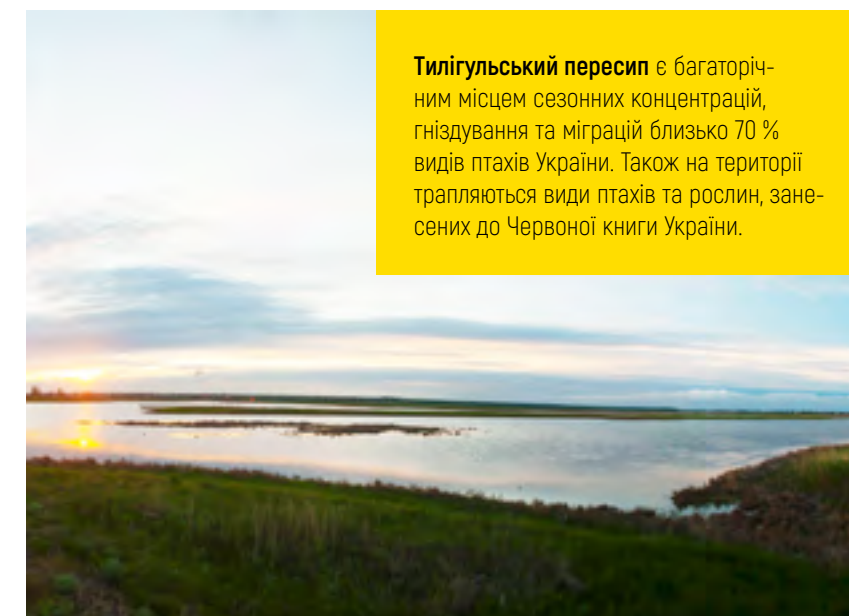

Міграція птахів

Площа парку становить 13 954 га, зокрема 3973 га суші та 9981 га акваторії лиману. До складу парку входять 5 заказників, один з яких є заказником загальнодержавного значення:

- «Калинівський» – ботанічний заказник (площа 92 га), створений рішенням виконкому Одеської обласної ради народних депутатів від 01.10.1993 № 496-XXI.
- «Тилігульський пересип» – орнітологічний заказник (площа 390 га), створений рішенням виконкому Одеської обласної ради народних депутатів від 01.10.1993 № 496-XXI.
- «Новомиколаївський» – ландшафтний заказник (площа 315 га), створений рішенням Одеської обласної ради народних депутатів від 01.10.1993 № 496-XXI.
- «Каїрівський» – ландшафтний заказник (площа 150 га), створений рішенням Одеської обласної ради народних депутатів від 01.10.1993 № 496-XXI.
- «Коса Стрілка» – орнітологічний заказник загальнодержавного значення (площа 394 га), створений постановами Ради Міністрів Української РСР від 28.10.1974 № 500 та від 07.01.1985 № 5.

Тилігульський пересип є багаторічним місцем сезонних концентрацій, гніздування та міграцій близько 70 % видів птахів України. Також на території трапляються види птахів та рослин, занесених до Червоної книги України.

Фауна

У межах парку відмічено 384 види хребетних тварин, зокрема 56 видів риб, 5 – амфібій, 8 – рептилій, 285 видів птахів, 26 видів ссавців. Загальна чисельність птахів становить від 2000 до 7000 пар. Кількість зимуючих птахів становить близько 10 000 особин, а пролітають – близько 8000 особин.

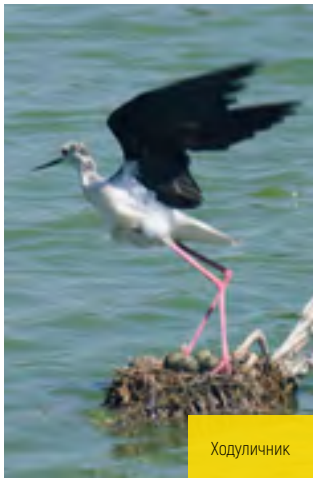
Загальна чисельність птахів, що зупиняються на прольоті в межах лиману та його узбережжя, іноді сягає 50 тисяч особин. Сезонні скупчення утворюють переважно мартини звичайний і жовтоногий, лиска, крижень, баклан великий, гуска білолоба, галагаз, лебідь-шипун, чепура велика, чапля сіра тощо. Частина пернатих тут і зимує.

Кульон великий

Рябодзьобий крячок

Ходуличник

Тхір степовий

Лебідь-шипун

Основними місцями гніздування є зарості очерету у верхній частині лиману і піщані острови в його нижній частині. На піщаних островах та косах із невисокою трав'янистою рослинністю часто гніздяться крячки річкові, коловодник звичайний, шилодзьобка, ходуличник, зуйки морський та малий, рідше – кулик-сорока і дерихвіст лучний. Серед заростів очерету, переважно у верхній частині лиману, виводять потомство лиска, крижень, гуска сіра, лебідь-шипун, різні види чапель, косар та коровайка. У норах та берегових обривах влаштовують свої гнізда красені галагази та екзотичні сиворакиші.

Полоз сарматський

Заповідні угіддя підтримують існування багатьох рідкісних представників орнітофауни, занесених до Червоної книги України і Європейського червоного списку: пелікана рожевого, баклана малого, чаплі жовтої, косаря, коровайки, лелеки чорного, казарки червоноголової, чорні білоокої, гоголя, скопи, луня польового, канюка степового, підорлика малого, орлана-білохвоста, балабана, сапсана, журавля сірого, лежня, зуйка морського, ходуличника та кулика-сороки, кульонів великого і середнього, мартини каспійського та інших. Всього понад 40 видів.

Серед інших видів, що перебувають під охороною держави, тут мешкають дибка степова, красотіл пахучий, сколія-гігант, мелітурга булавовуса, ксилокопа звичайна, джміль червонуватий, махаон, поліксена, полози жовточеревий та сарматський, мишівка степова, хом'ячок сірий, горностай, тхір степовий тощо.

Красотіл пахучий

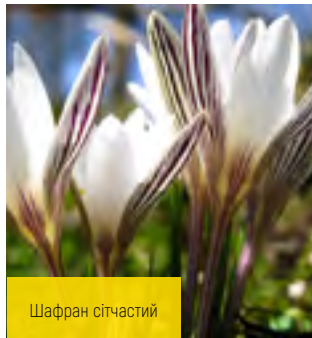
Флора

У заповідному об'єкті добре збереглася природна рослинність, яка представлена водними угрупованнями, трав'янистими болотами, засоленими луками, солончаками і солонцями, справжніми та кам'янистими степами, деревно-чагарниковими заростами. В районі Ташинської затоки та гирла річки Царега знаходиться один із найбільших на півдні України цілинних степових масивів.

На узбережжі Тилігульського лиману в межах парку налічується близько 624 видів судинних рослин, із яких 22 види занесені в національну та міжнародну Червоні книги: гімносперміум одеський, пізньоцвіт анкарський, шафран сітчастий, тюльпан Біберштейна, тюльпан Шренка, підсніжник Ельвейза, ряс ущільнений, горцивіт весняний, сон чорніючий, штернбергія осіння, проліска дволиста, белевалія сарматська, гіацинтик білий, ряска Буше, ряска Коха, астрагал шерстистоквітковий, еремогоне головчата, ковила Лессінга, ковила українська, півники карликові, мигдаль степовий, таволга звіробілиста, ефедра двоколоскова.

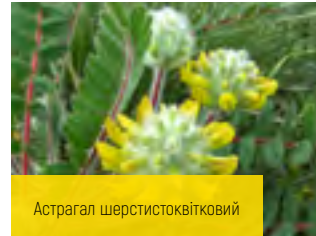
Тюльпани Геснера та Биберштейна

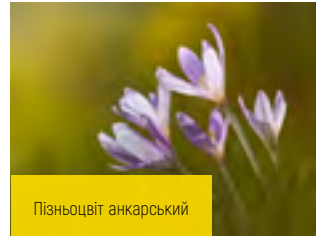
Шафран сітчастий

Підсніжник Ельвейза

Астрагал шерстистоквітковий

Пізньоцвіт анкарський

Сон чорніючий

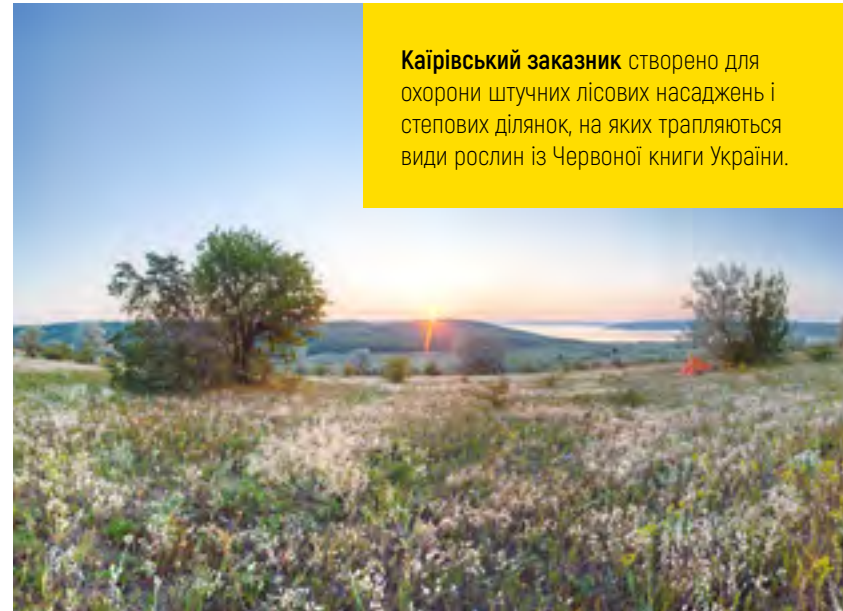

Ковила

Калинівський – урочище, в якому збереглися понад 20 видів рідкісних та зникаючих рослин, зокрема занесених до Червоної книги України.

Каїрівський заказник створено для охорони штучних лісових насаджень і степових ділянок, на яких трапляються види рослин із Червоної книги України.

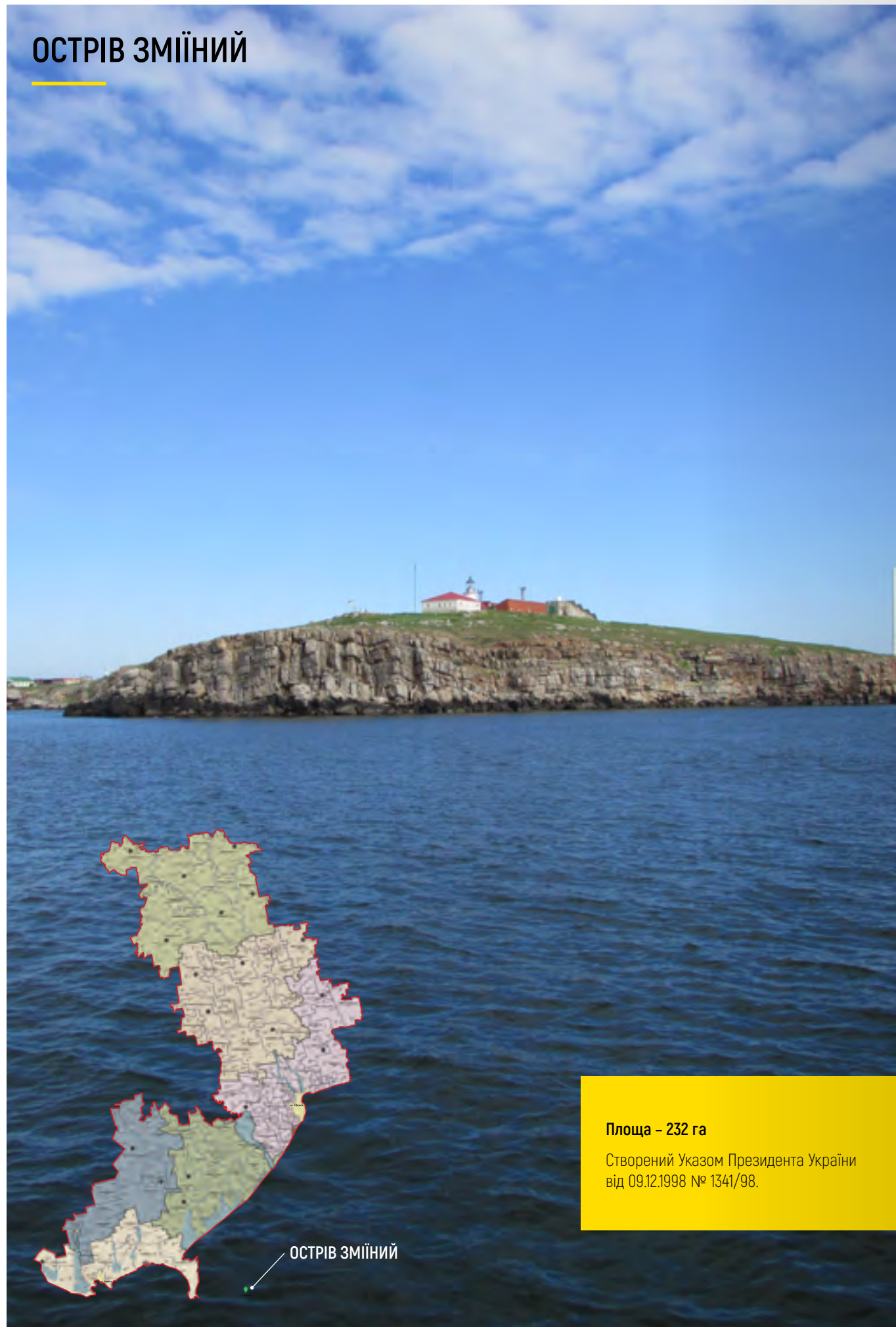

Новомиколаївський заказник – ландшафтний заказник місцевого значення. Являє собою штучні лісові насадження з акації білої, скупії, сосни кримської та інших видів на правому схилі долини річки Балай, між заказником «Петрівський» та селом Новомиколаївкою.

ОСТРІВ ЗМІЇНИЙ

Площа – 232 га

Створений Указом Президента України від 09.12.1998 № 1341/98.

ОСТРІВ ЗМІЇНИЙ

Острів Зміїний

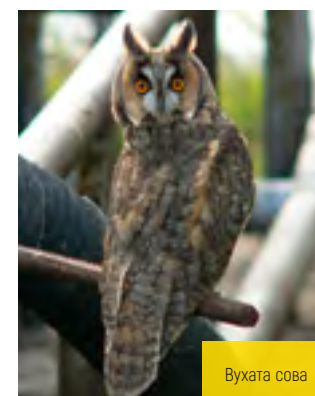
Острів Зміїний – це загальнозоологічний заказник загальнодержавного значення, до складу якого включено екологічно цінну частину острова із прилеглою 500-метровою акваторією Чорного моря.

На порівняно тонкому шарі ґрунту острова поширені степові трави. Там відсутня природна деревна рослинність. Особливістю клімату є сильні вітри, часті зміни погоди та висока вологість повітря.

Острів Зміїний використовується перелітними птахами для відпочинку при сезонних міграціях. В окремі роки на острові відпочиває до 45 % видів орнітофауни країн СНД (до Червоної книги України занесені 69 видів птахів). Також на острів із гирла Дунаю морською течією час від часу заносить водяних вужів, від яких острів і отримав свою сучасну назву. У прилеглих до острова водах зареєстровано 76 видів риб (з яких 17 видів «червонокнижні»), 3 види дельфінів та 6 видів крабів, які занесені до Червоної книги України.

На території острова зустрічається 2 види рідкісних ссавців та 7 видів рідкісних рептилій та амфібій, які під час повені випадково потрапляють до острова. Острів представляє велику цікавість для туристів, спостерігачів за птахами та дайверів.

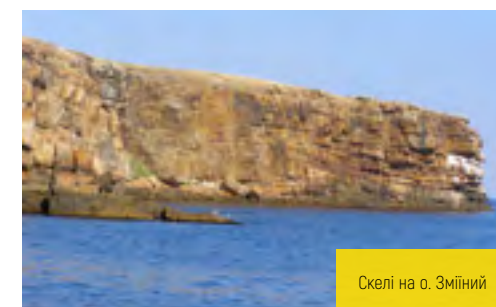
Вухата сова

Сонцевик будяковий (*Vanessa cardui*)

Острів Зміїний розташований у північно-західній частині Чорного моря, приблизно за 34,2 кілометра від узбережжя на схід від дельти Дунаю.

Острів має хрестоподібну форму, завдовжки по крайніх точках 700 і завширшки 670 метрів, довжина берегової лінії – біля 2,7 км, площа – 20,5 га.

Скелі на о. Зміїний

ДАЛЬНИЦЬКИЙ ЗАКАЗНИК

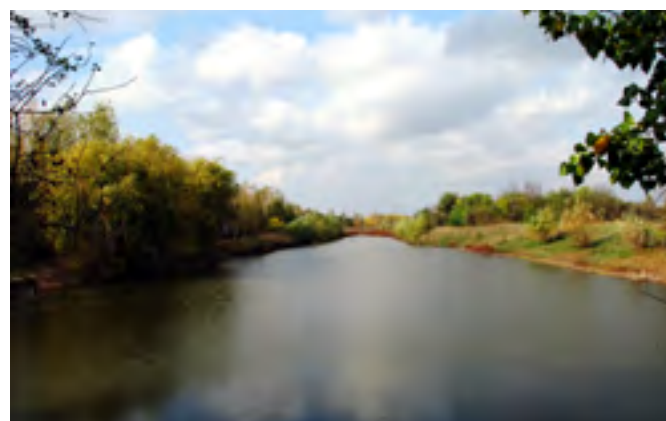
Площа – 1204 га

Створений постановою Ради Міністрів Української РСР від 28.10.1974 № 500.

Дальницький заказник (інша назва – Дальницький ліс) – ботанічний заказник загальнодержавного значення в Україні. Має форму правильного прямокутника. Така особливість обумовлюється штучним походженням лісових насаджень, які вирощені повністю з насіння.

Головною лісоутворюючою породою є дуб звичайний, у домішку – липа, шовковиця, ясен, клен гостролистий. Крім того, тут ростуть понад 30 інтродукованих екзотичних видів дерев: сосна кримська, сосна Банкса, дуб північний, туя західна, софора японська та ін.

Дальницький заказник є одним з еталонів степового лісорозведення. Має велике значення для підтримання екологічного балансу в регіоні. Його вважають одним із кращих місць в країні для збору грибів. Досвідчені грибники знаходять рижики, парасольки, печериці.

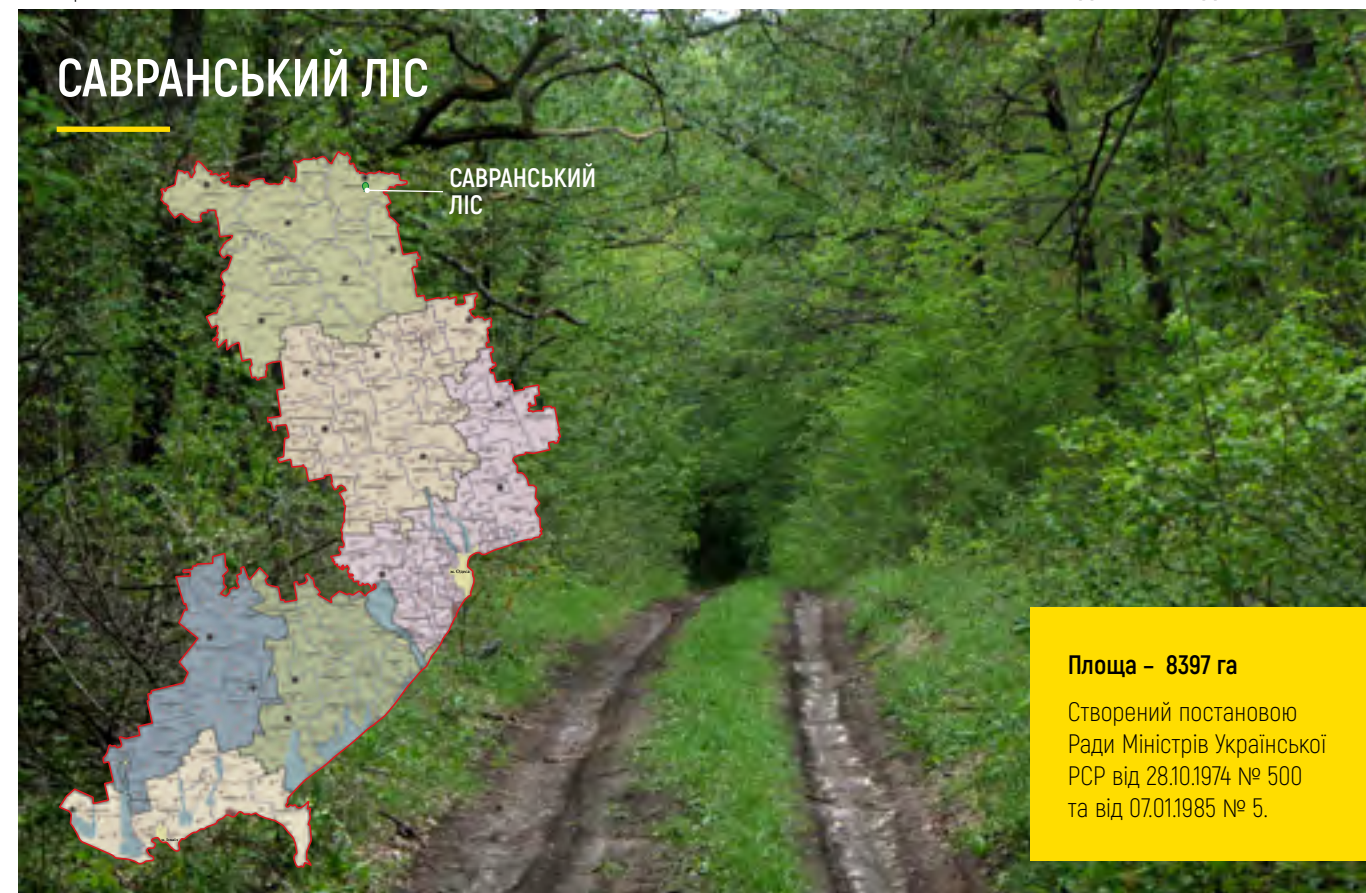
У трав'яному покриві багато лікарських рослин. До Червоної книги України занесені голонасінник одеський; серед комах – махаон, подалірій, бражники дубовий та скабіозовий, жук-олень, вусач дубовий великий західний.

Із ссавців трапляються козулі, лисиці, зайці та ін.

Софора японська

САВРАНСЬКИЙ ЛІС

Площа – 8397 га

Створений постановою Ради Міністрів Української РСР від 28.10.1974 № 500 та від 07.01.1985 № 5.

Орел-могильник

Савранський ліс – ландшафтний заказник загальнодержавного значення в Україні. Заказник створений для охорони одного з найбільших в Україні масивів дубових лісів, розташованих на межі лісостепу і степу. Має важливе ґрунтозахисне та водоохоронне значення. Він є найбільшим за площею не лише серед перелічених територій ПЗФ, але й взагалі в межиріччя Дністра та Південного Бугу.

Особливу наукову цінність становлять окремі ділянки дуба скельного, який зростає на буроземах, а також 500-річні екземпляри дуба звичайного.

Заказник є єдиним на півдні України місцем гніздування орла-могильника. З рослин, занесених до Червоної книги України, тут зростає фіалка біла, цибуля ведмежа, булатка великоквіткова, в'язіль стрункий, гніздівка звичайна.

Основною лісоутворювальною породою є дуб звичайний, у домішці – липа серцелиста, клен польовий, клен татарський, граб звичайний, черешня, в'яз гладкий, трапляються береза, сосна.

Площа – 68 га

Створений рішенням
Одеської обласної
ради від 09.02.2001
№ 263-XXIII.

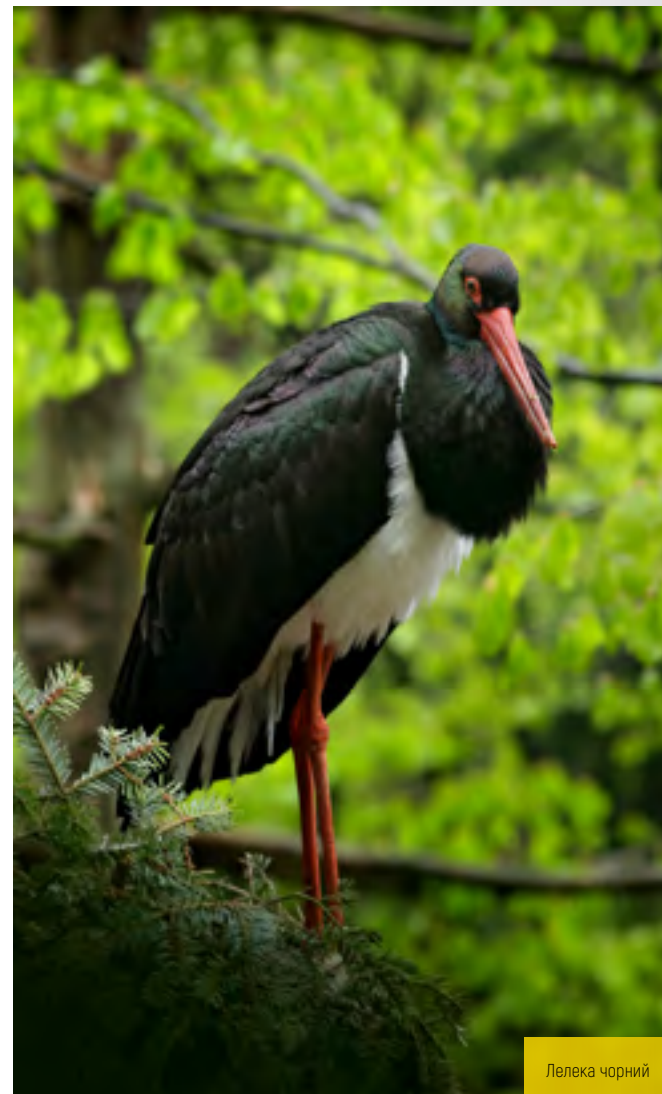
Тополине – ландшафтний заказник місцевого значення в Україні. Заказник створено для охорони ділянок степу, що збереглися у відносно природному стані.

На території зустрічаються рідкісні види рослин, які мають найвищу категорію охорони: 7 видів рослин занесено до Червоної книги України, 1 – до Європейського червоного списку, 1 – до списків Бернської конвенції, а також 1 рідкісне рослинне угруповання, яке занесене до Зеленої книги України.

Ця територія також цінна тваринами, а особливо ссавцями: 7 видів занесені до Червоної книги України, 1 – до Європейського червоного списку та 11 – до списків Бернської конвенції. Значну наукову цінність ця територія має і для вивчення птахів. Тут зустрічається 50 видів птахів із Червоної книги України, 17 – з Європейського червоного списку і 219 – зі списків Бернської конвенції. Серед земноводних та плазунів 1 вид занесено до Червоної книги України та 8 – до списків Бернської конвенції.

Лелека чорний

Борсук європейський

Площа – 1452,85 га

Створений рішенням
Одеської обласної ради від
09.02.2001 № 263-XXIII та
від 29.12.2004 № 551-IV.

Лунг (від румунського lung – довгий) – ландшафтний заказник місцевого значення в Україні. Розташований поблизу сіл Багате і Стара Некрасівка.

Заказник створено для охорони водно-болотного угіддя з червонокнижними видами рослин і тварин в акваторії та на узбережжі озера Лунг.

Ця територія представляє цінність завдяки тваринам, особливо ссавцям. До Червоної книги України занесені 13 видів ссавців, 2 види – до Європейського списку та 22 – до списків Бернської конвенції. На території зустрічаються борсук, видра, рясоніжка мала (миша), норка європейська, а також лисиці і кабани.

Тут помічено 53 види птахів із Червоної книги України, 19 – з Європейського червоного списку і 228 – зі списків Бернської конвенції (пелікан рожевий, лелека чорний, журавель сірий, чернь білоока, чапля жовта, баклан малий, косар, казарка червоноголова, гоголь, огар, чеграва, кроншнеп великий).

Серед земноводних та плазунів тут зустрічається 1 вид із Червоної книги України, 2 – з Європейського червоного списку та 12 – зі списків Бернської конвенції.

КОСТЯНСЬКА БАЛКА

Площа – 28 га

Створено рішенням виконкому Одеської обласної ради народних депутатів від 01.10.1993 № 496-XXI, рішенням Одеської обласної ради від 14.11.2008 № 666-V.

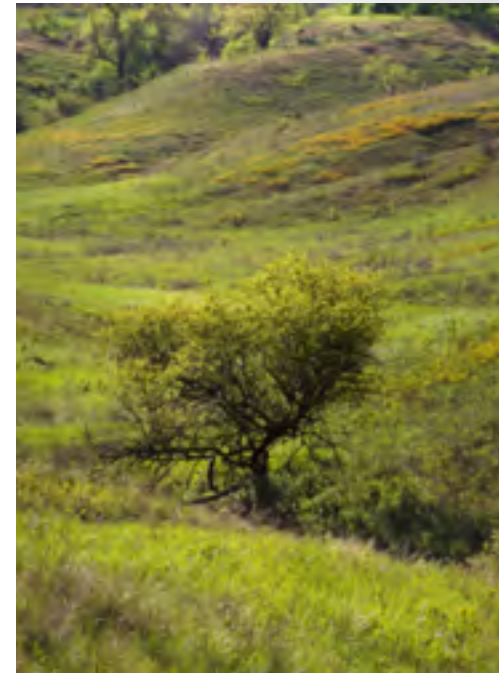
Костянська балка

Костянська балка – ботанічний заказник місцевого значення в Україні. Розташований у Роздільнянському районі Одеської області, поблизу сіл Єгорівка та Мале.

Місцевість славиться своїми мальовничими пейзажами, прекрасною природою південного краю і багатоманітністю степової рослинності. Не менш різноманітний тут і світ фауни. На території заказника можна побачити рідкісні види плазунів, степових орлів, білих і чорних лелек, видр.

Орел степовий

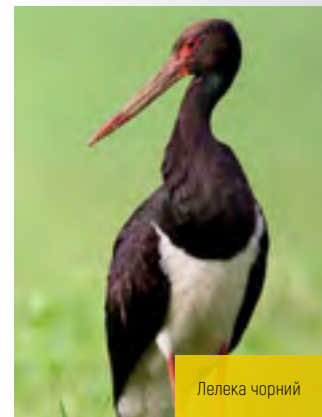

Заказник можливо описати як балку з залишками степової петрофітної рослинності, в якій серед значного фіторізноманіття зустрічається 8 видів судинних рослин із Червоної книги України (астрагал шерстистоквітковий, голонасінник одеський, ковила волосиста, ковила Лессінга, пізньоцвіт анкарський, сон чорніючий, шафран сітчастий, штернбергія пізньоцвіткова) та 10 рослин із Червоного списку Одеської області (анемона лісова, болевалія сарматська, валеріана лікарська, гіацинтик блідий, горицвіт весняний, ефедра двоколодова, мигдаль степовий, півники маленькі, рястка Коха, цмин піщаний). Горицвіт також охороняється згідно з конвенцією CITES.

У заказнику зафіксовані такі комахи з Червоної книги України: бражник мурзів, ведмедиця Гера, пістрянка весела, скарабей священний. Заказник має значне наукове, природоохоронне значення як територія, на якій збереглися залишки зональної рослинності.

Сон чорніючий

Лелека чорний

Макове цвітіння

ТАРУТИНСЬКИЙ СТЕП

ТАРУТИНСЬКИЙ СТЕП

Площа – 5200 га

Створений рішенням Одеської обласної ради від 26.04.2012 № 445-VI.

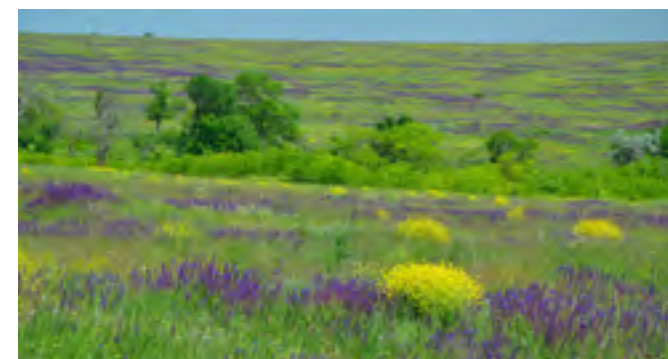
Тарутинський степ – один із найбільших збережених в Україні фрагментів степової екосистеми, об'єкт природно-заповідного фонду Одеської області, ландшафтний заказник місцевого значення.

Ділянка належить до лучно-болотних заплавлів рівнинних східно-європейських ландшафтів, які є досить різноманітними. Характерними є залишки цілинних степів. Також територія об'єкта включає заплави річок та балки.

Клімат тут помірно-континентальний, із короткою м'якою зимою і тривалим літом. Високі температури і тривалі періоди без дощів викликають сильні посухи. Тут майже постійно дують вітри. Через Тарутинський степ протікає більше десяти малих річок, але майже всі вони пересихають влітку.

Основну цінність заказника становлять збережені тут екосистеми різнотравно-типчаково-ковилових і типчаково-ковилових цілинних і вторинних степів із домінуванням ковил волосистої, Лессінга, рідше – інших видів ковили, типчака і тонконога.

Рослинність Тарутинського степу в основному трав'яниста. Тут зустрічається найбільша кількість рідкісних видів степових рослин – 15 в Одеському регіоні, занесених до Червоної книги України.

Досить різноманітний і тваринний світ Тарутинського степу, особливо рідкісних видів ссавців, занесених до Червоної книги України (13 видів); в Європейському Червоному списку – 1 вид, і у списках Бернської Конвенції – 22 види. Ця територія занесена в Смарагдову мережу Європи, де знаходяться найцінніші в природному відношенні куточки континенту. Вона також є важливим елементом екологічної мережі України.

Особливо великим є значення Тарутинського степу для збереження рідкісних видів степових птахів та для мишівки степової (південної), популяція якої в заказнику є однією з останніх в Україні.

Понад століття значна частина полігону не розорювалась і не мала інтенсивного впливу господарської діяльності людини.

Винятком стала лише робота військового полігону. Територія заказника включена до бази Смарагдової мережі Секретаріатом Бернської конвенції в листопаді 2016 року. Саме з цієї причини восени 2016 року розгорнувся розголос в пресі країн ЄС у зв'язку з незаконною оранкою частини степу. Це одна з найбільших диких ділянок зонального різнотравного степу України і Європи, що збереглися; його площа близько 14 000 гектарів.

Лисеня

ЕКОПАРК «КАРТАЛ»

Екопарк розташований в Одеській області між селом Орлівка і озером Картал.

Екопарк «Картал» був створений у 2017 р. Орлівською сільською радою у співпраці з громадською організацією «Центр регіональних досліджень» за сприяння Національного екологічного центру України з метою популяризації ідеї збереження і відновлення водно-болотного угіддя міжнародного значення «Озеро Картал» та комплексного використання його ресурсів для сталого розвитку громади с. Орлівка.

ЕКОПАРК «КАРТАЛ»

Екопарк «Картал»

Природна цінність

Озеро Картал – типове заплавне озеро із заболоченими берегами. Воно збереглося в близькому до природного стані, з багатою флорою і фауною. 23 листопада 1995 р. озеру Картал був наданий статус водно-болотного угіддя міжнародного значення відповідно до Рамсарської конвенції.

Територія угіддя становить понад 1500 га і є важливим місцем проживання, розмноження, линяння, міграції та зимівлі водоплавних і навколводних птахів. Кількість птахів, що гніздяться на території водно-болотного угіддя, може досягати 25 000 пар, а кількість зимуючих птахів досягає 40 000 особин. Тут зустрічаються 32 види птахів, занесених до Червоної книги України, такі як коровайка, чапля жовта, чернь білоока і ходуличник, кучерявий і рожевий пелікани, а також три види птахів, що знаходяться під загрозою вимирання: баклан малий (70 пар, близько 1 % європейської популяції), ковпича (150 пар, близько 3 % європейської популяції) і казарка червоноголова.

У Придунайському регіоні зареєстровано 41 вид ссавців, 11 з яких відносяться до хижих тварин. 23 види включені до Європейського червоного списку, 8 – до Червоної книги України. На цій території достовірно відзначено 11 видів земноводних і 5 видів плазунів. У 1960-х рр. в озері відзначалося 49 видів риб, але зараз видове різноманіття суттєво скоротилося. У той же час з'явилися нові види – інтродуценти і вселенці – білий і строкатий товстолобики, амур білий, чебачок амурський, окунь сонячний, карась сріблястий. В озері мешкають щонайменше 3 види риб, занесені до Червоної книги України: карась золотий, умбра і пуголовка зірчаста.

Кількість комах у Придунайському регіоні становить понад 2 тисячі видів. Близько 40 видів занесені до Європейського червоного списку та Червоної книги України. Цінним є і флора регіону. Тут

ростуть 189 видів вищих судинних рослин, занесених до Червоної книги України: білоцвіт літній, сальвінія плаваюча, водяний горіх плаваючий, коручка болотна, плодороджа болотна.

Оздоровлення екосистеми

Історично озеро Картал було пов'язано протоками з озерами Кагул і Кугурлуй. Навесні під час повені вода з Дунаю спочатку надходила в сусіднє озеро Кагул, де осідали наноси, після чого вона потрапляла в Картал, а далі – в Кугурлуй. У липні рівень води в Дунаї падав, і вода з озер йшла в річку і виносила з собою велику кількість поживних речовин, підтримуючи таким чином високу якість води в озерах. Кілька разів за століття озеро Картал обсихало, що призводило до ущільнення мулу, завдяки чому довгий час в озері підтримувалися великі глибини і корисний об'єм водойми.

У другій половині ХХ ст. людина порушила зв'язок озер один із одним і з Дунаєм, побудувавши систему дамб і шлюзів і безпосередньо з'єднавши Картал із річкою. Зараз вода в весняний період надходить з річки, приносячи багато поживних речовин і наносів. Восени частину відстояної води скидають в Дунай, а органічний мул накопичується в озері. Це негативно позначається на екологічному стані озера. За кілька десятиріч воно значно обміліло і заросло водною рослинністю; погіршилася якість води. Осушення заплави зі створенням сільськогосподарських угідь і рибоводних ставків також порушило зв'язок із рікою; значно скоротилася площа природних нерестовищ.

Завдяки ряду проєктів, реалізованих ГО «Центр регіональних досліджень» та Дунайським басейновим управлінням водних ресурсів за підтримки WWF і Європейського Союзу, було розпоча-

Косар звичайний, або ковпича звичайна

то процес відновлення і оздоровлення екосистеми озера Картал. З 2016 року були розчищені природні протоки до озера, реконструйовані шлюзи і частково відновлені заплавні луки – природні нерестовища і сінокоси.

У 2020 році роботи по відновленню природного зв'язку між озерами та річкою Дунай були продовжені Басейновим управлінням водних ресурсів річок Причорномор'я та нижнього Дунаю, громадською організацією «Центр регіональних досліджень» та природоохоронною організацією Rewilding Ukraine в рамках проєкту «Відновлення водно-болотних угідь та степів регіону дельти Дунаю». На першому етапі робіт в дамбі, що розділяє

озера Картал та Кугурлуй, була створена водопропускна споруда, яка відновить природний водообмін між озерами на цій ділянці. На другому етапі влітку будуть розчищені природні протоки, що з'єднують озеро Картал із озером Кагул та річкою Дунай.

Після закінчення цієї роботи водний режим озера Картал буде набагато ближчим до природного. Якість води, продуктивність озера, різноманіття рослинного та тваринного світу будуть покращуватися; екологічний туризм продовжить розвиватися, створюючи умови для комплексного та сталого використання озера, його лук та плавнів. Останньому буде сприяти розробка у 2020 році нового плану управління водними ресурсами озера Картал.

Пішохідний місток по парку довжиною більше 200 метрів

Природний випас

Великі травоядні є життєво важливою частиною видового складу екосистеми. Менш інтенсивний, або так званий природний випас, коли щільність тварин на одиницю території низька, є інноваційною економічною моделлю для районів із високими ризиками повеней чи посухи. Оскільки природний випас не вимагає інтенсивного годування або управління тваринами, він також є одним із найбільш економічних і ефективних способів тваринництва при достатній кількості пасовищних площ. Для багатьох природних територій контрольований природний випас худоби є одним із ключових механізмів управління та підтримки мозаїчних ландшафтів, лук і пасовищ, зокрема і в дельті Дунаю. Перше в Одеській області експериментальне стадо з 14 водяних буйволів карпатського типу було створене в 2016 році в екопарку «Картал» за підтримки фондів True Nature Foundation та SAVE Foundation, а також за безпосередньої участі німецького еколога Мішеля Якобі.

Буйвіл водяний

Буйвіл водяний – велика домашня тварина, добре пристосована до сучасних кліматичних умов Придунав'я і стійка до багатьох хвороб. Вага дорослого бика може перевищувати 800 кг.

Кінь

Роль в природі

У заплавних екосистемах і дельтах річок буйволи грають важливу роль природних меліораторів, підтримують природне функціонування невеликих проток, виїдаючи водну і прибережно-водну рослинність і розчищаючи замулені ділянки. При відсутності відкритої води буйвіл викошує невеликі озерця, які приваблюють диких птахів, плазунів, земноводних і безхребетних. Буйволи позитивно впливають на рослинні угруповання екопарку, запобігаючи його інтенсивному заростанню очеретом.

Адаптація до зміни клімату і комплексне використання природних ресурсів

Село Орлівка, як і весь Придунайський регіон, вже сьогодні відчуває негативні наслідки зміни клімату. Це і нестача водних ресурсів, і загроза затоплення частини сільськогосподарських угідь з боку Дунаю, і деградація земель внаслідок підтоплення і засолення, і втрата пасовищ через заростання чагарниками, і наступ інвазивних видів, і підвищення ризику розповсюдження захворювань худоби, і багато іншого. Впровадження комплексного використання ресурсів заплавних лук і плавнів, яке об'єднує випас худоби і сінокошення, створення енергетичних плантацій верби і заготівлю очерету, розвиток екологічного та зеленого туризму, любительської риболовлі сприяють кращій адаптації громади села до наслідків зміни клімату.

Місцева біомаса – поновлюване джерело енергії

Важливим компонентом комплексного використання території і заходом з адаптації до кліматичних умов, що постійно змінюються, є використання місцевих поновлюваних джерел енергії. Плантації верби білої (*Salix alba L.*), створені на непридатних для сільського господарства територіях, виконують важливі екологічні функції заплавного лісу та є прикладом комплексного використання рослинної біомаси як місцевого джерела відновлюваної енергії, а також матеріалу для місцевих ремесел, наприклад, лозоплетіння. Тріска гілок верби вже в даний час використовується для опалення Будинку культури і дозволяє заощаджувати кошти бюджету громади села Орлівка.

Олег Дьяков

Кандидат географічних наук, старший науковий співробітник і менеджер проектів Громадського об'єднання «Центр регіональних досліджень», спеціаліст із відновлення екосистем Громадського об'єднання «Рівзайлдінг Україна»

У чому полягає унікальність екології Одеської області?

На мій погляд, унікальність екології Одеської області можна охарактеризувати одним словом – природне різноманіття. Адже тут зустрічається степ і море, знаходяться дельти Дунаю та Дністра – найбільших річок Європи – з їх великими очеретяними плавнями й величезними прісноводними придунайськими озерами. Одеські лимани оспівані в піснях. А горбиста північ області зі збереженими степовими ділянками і дібровами нікого не лишає байдужим.

Як би ви охарактеризували екологічну ситуацію в області на даний час?

Незважаючи на різноманіття і багатство природних угідь, які все ще знаходяться в природному або близькому до нього стані, Одеська область в цілому переживає низку екологічних криз. Одна з найнебезпечніших проблем – тотальна розораність. Область входить до трійки регіонів України з найвищими показниками розораності земель – понад 80 %. Це призводить до руйнування природних середовищ існування тварин і рослин, стрімких темпів втрати родючості ґрунтів, пилових бур, забруднення річок і озер.

Небезпечною тенденцією є стихійне освоєння і забудова узбережжя моря і лиманів, яка руйнує природно-ресурсний потенціал. Тотальна розораність, спрямлення і створення величезної кількості ставків і водосховищ веде до деградації, замулення і відмирання малих і середніх річок регіону.

Низька ефективність, недостатня кількість або повна відсутність систем очищення стічних вод, особливо в сільській місцевості, призводить до забруднення поверхневих і підземних вод.

Проблеми управління твердими побутовими відходами, нестача організованих звалищ і налагоджених систем збору і сортування сміття носять поширений характер.

Браконьєрство і надмірна експлуатація живих природних ресурсів руйнують тонкий баланс в екосистемах. Тут яскравим прикладом є деградація рибних ресурсів у всіх природних водоймах і водотоках області. Окремо можна відзначити низький відсоток земель природно-заповідного фонду в Одеській області. Перелік проблем і загроз екологічного характеру для Одеської області можна було б продовжити, але всі вони так чи інакше пов'язані з недотриманням природоохоронного законодавства, недоліками в системі стратегічного просторового планування і контролю за впровадженням запланованих заходів, а також низьким рівнем екологічної культури та обізнаності влади і населення про роль і

значення цінних природних екосистем і угідь для сталого розвитку місцевих громад.

У той же час в Одеській області спільно з органами державної влади та місцевого самоврядування, науковими інститутами та екологічним громадськими організаціями реалізовано і реалізується багато природоохоронних проектів та ініціатив, спрямованих не тільки на збереження і підвищення якості природних ресурсів, а й на відновлення цінних природних екосистем регіону. Важливо, щоб позитивний досвід їх реалізації знайшов якомога ширше застосування на території Одеської області.

З якими екологічними труднощами зіткнеться область у найближчому майбутньому?

Серед головних екологічних проблем, крім перерахованих вище, можна назвати загрози і ризики, пов'язані з глобальною зміною клімату на планеті і тими наслідками, які ми відчуваємо в нашому регіоні вже в даний час. Серед них підвищення середньої температури повітря і, як наслідок, більш жаркий клімат, хвилі спеки, частіші стихійні пожежі; підвищення температури води і погіршення її якості – цвітіння води і замори риби, скорочення і сезонний перерозподіл атмосферних опадів – частіші посухи і розвиток процесів опустелювання; більш часті небезпечні погодні явища (сильні зливи, град, урагани та ін.).

Клімат стане більш екстремальним, і в один і той же рік можна очікувати сильних повеней і період із дуже низькими рівнями води в річках і озерах. Наслідками підвищення рівня Чорного моря є більш часті й інтенсивні шторми, підвищення швидкості ерозії й обвалення берегів, загроза затоплення і підтоплення населених пунктів, об'єктів інфраструктури. Особливу стурбованість викликають піщані пересипи, де розташовані головні морські курорти області, а також трансформація і порушення екосистем особливо цінних водно-болотних угідь.

Що необхідно для подолання негативних наслідків цих труднощів?

Для вирішення проблем екологічного характеру, мінімізації ризиків і збитків, пов'язаних зі зміною клімату, необхідна комплексна, всебічна оцінка зазначених проблем, розробка і впровадження стратегій і планів сталого розвитку та адаптації як на регіональному, так і на місцевому рівнях, а також підвищення відповідальності і контролю за додержанням природоохоронного законодавства.

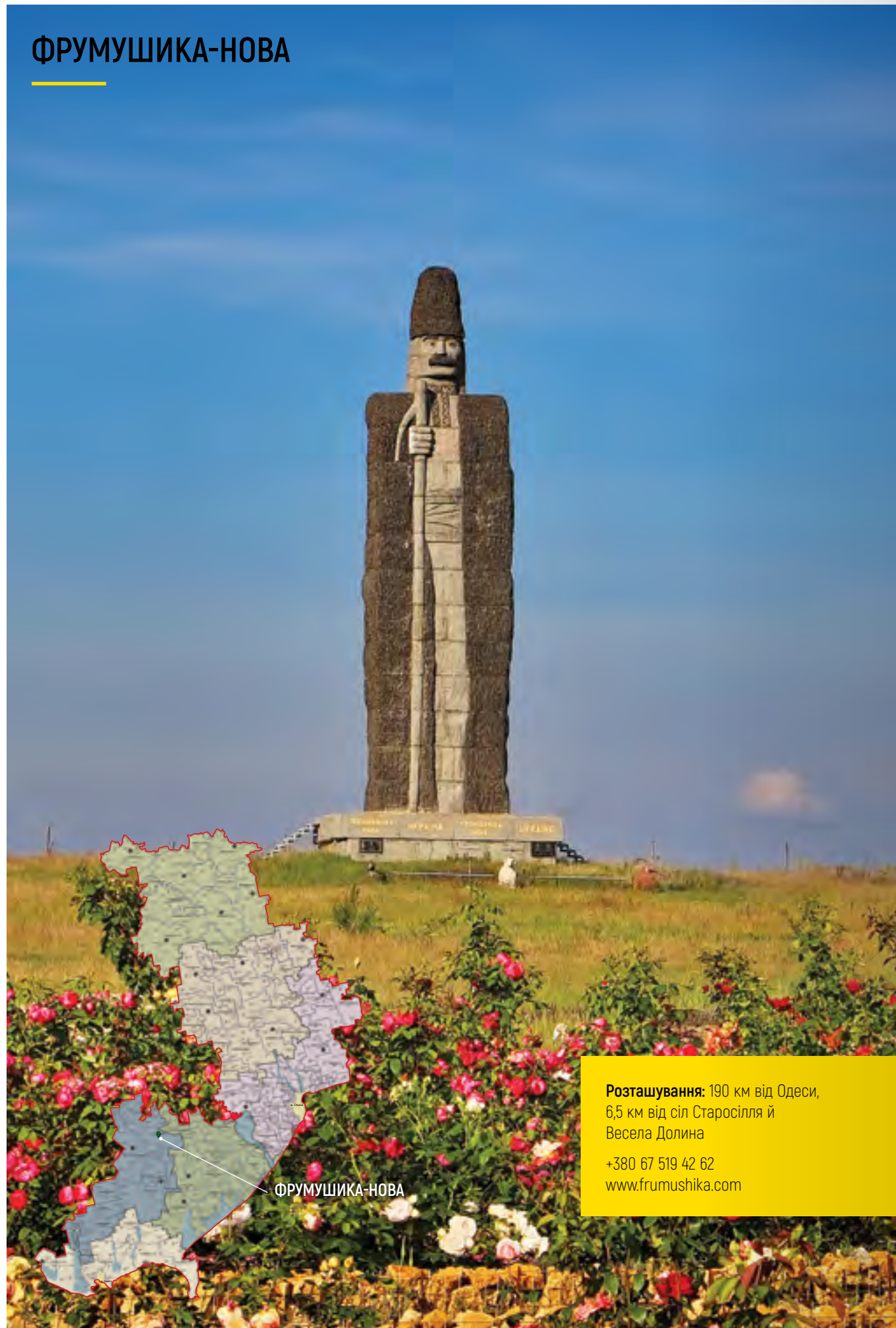
“ **Що має робити кожна людина для того, аби світ навколо ставав екологічнішим?**

Кожен із нас повинен прагнути стати хоча б трошки добрішим до себе, своїх близьких і до оточуючої нас природи.

”

ФРУМУШИКА-НОВА

Розташування: 190 км від Одеси,
6,5 км від сіл Старосілля й
Весела Долина

+380 67 519 42 62
www.frumushika.com

ФРУМУШИКА-НОВА

Фрумушика-Нова

«Фрумушика-Нова» — повноцінний туристичний та етнографічний комплекс із краєзнавчим музеєм, корчмою, готелем, зоопарком і сучасними сільськогосподарськими угіддями.

До весни 1946 року на цих землях було розташовано п'ять сіл — Фрумушика, Кантемир, Гофнунгсталь, Зурум і Рошія. Навесні 1946 року всі села знесли, а мешканців переселили до сусідніх населених пунктів. Самі назви відображають багатонаціональність Бессарабії — тут жили молдавани, болгар, німці, гагаузи. А на місці ліквідованих поселень розгорнули військовий полігон, на якому відбувалися тренування цілих танкових дивізій.

На початку 2000-х на місці села були лише руїни земляних укриттів для танків та металообробки. І так було до 2006 року, коли родина Паларієвих взяла у довгострокову оренду 24 тисячі гектарів земель колишнього Тарутинського військового полігону. Спочатку з'явилась велика вівчарська ферма. У різні роки вона нараховувала більше 10 тисяч голів овець каракулевої породи й вважалась найбільшою в Україні.

З 2008 року Фрумушика діє як туристичний комплекс. Все почалось із відтворення на території ферми декількох точних копій етнічних подвір'їв Бессарабії — молдавської, німецької, болгарської, української, російської, єврейської хати і навіть хати радянського голови колгоспу. Від оригіналу ці хатки відрізняються тільки наявністю сучасного санвузла, а в одному будинку є навіть гідромасажна ванна.

Винний льох був одним із трьох перших споруд Фрумушики-Нової в 2006 р. Одночасно будувалися зимова споруда для овець, перша хатка вівчаря й винний льох. Керував будівництвом льоху (ширина — 5 м, довжина — 25 м) Паларієв Андрій Діомідович. При побудові склепіння він керувався довідником військового інженера-сапера. Вино тут виробляється з кращих місцевих сортів винограду, який обов'язково збирають вручну і готують за традиційним родинним рецептом, тому воно не містить консервантів і є повністю натуральним.

Серед розваг у комплексі наявні:

- Апітерапія — це лікувально-оздоровчі процедури, під час яких можна відчувати на собі сприятливий вплив біоритмів та ароматів бджіл.
- Риболовля. На території туристичного комплексу розташовано три водойми, де водиться короп, карась і білий амур. Для риболовлі потрібно мати власне приладдя.
- Винні дегустації, де гостям пропонують скуштувати сухі червоні вина таких сортів: каберне, мерло, сапераві, а також сухі білі вина: цитрон, рислінг, сухоліманське, аліготе.
- Мінігольф для дітей і дорослих.
- Стендова стрільба. Для стрілка-початківця стрільба по тарілках — це хороший спосіб звикнути до зброї і навчитися стріляти.

Повний перелік розваг можна подивитися на сайті комплексу.

«КУБА ДАЛЕКО»

Садиба зеленого туризму з бринзарнею та мініготелем «Куба далеко»

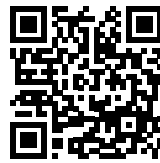
«Бринзарня» — це затишний готель «Куба далеко» і ферма, де виготовляють чудову бринзу. Тут створено найкращі умови для виробництва якісного козиного сиру, традиційного для цієї місцини, і відпочинку в екологічно чистому місці.

Послуги: проведення дегустацій фермерської продукції власного виробництва, замовлення обідів, вечері зі страв бессарабської кухні, розміщення у мініготелі.

Пропонується також активний відпочинок (за попередньою домовленістю): віндсерфінг, кайтсерфінг, прокат sup-бордів, прокат велосипедів, велотури заповідними територіями, парасейлінг, вейкбордінг, риболовля у відкритому морі для професіоналів та любителів.

Об'єкт розрахований на родинний відпочинок, а також на туристів, які цікавляться ековідпочинком, шукачів невідомої України, поціновувачів місцевої гастрономії.

Розташування: 209 км від Одеси, с. Приморське, вул. Прикордонна, 2
+380 50 391 06 78, +380 63 104 13 92
www.brynzarnya.com

Еколандія

Еколандія — це місце для сімейного відпочинку з рестораном, будиночками, дитячим розважальним комплексом, басейном, фермою з її мешканцями і — найголовніше — з теплою родинною атмосферою.

Все почалося з мініферми. Це була невелика вольєра для курей та однієї корови, створена з єдиною метою — забезпечити кілька родин із маленькими дітьми якісними органічними продуктами харчування. Сьогодні ферма є домом для великої кількості птахів (курей, павичів, індиків, перепелів, голубів) і тварин (корів, овець, свиней, кіз, кроликів, тхорів, олениці, альпака тощо). Ферма оснащена високотехнологічним обладнанням, а при вирощуванні й розведенні тварин використовуються сучасні методики.

ЕКОЛАНДІЯ

Розташування: 20 км від Одеси, с. Великий Дальник, Кишинівська траса, 8 км
+380 73 443 53 53
www.ecolandia.com.ua

Республіка троянд

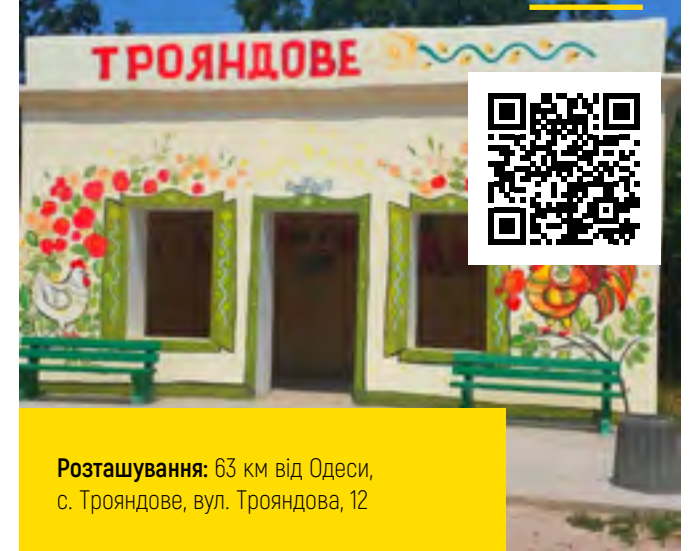
Фермерське господарство «Республіка троянд» було організовано в 1995 році. Його засновником став квітник-любитель, колишній токар Микола Васильович Громлюк. Саме під його керівництвом вдалося виростити понад 500 унікальних сортів троянд. Необхідно відзначити, що квітник розташувався на території близько 20 га на полях колишньої птахофабрики.

Квіти в господарстві радують око з початку весни і до пізньої осені. Найяскравішим періодом є травень і червень.

Крім квітів тут розводять і продають рідкісні, унікальні рослини. Перелік рослин із кожним роком збільшується.

РЕСПУБЛІКА ТРОЯНД

Розташування: 63 км від Одеси, с. Трояндове, вул. Трояндова, 12

ЕТНОПАРК «НЬЮ-ВАСЮКИ»

Розташування: 25 км від Одеси, с. Молодіжне, вул. Великодолинська Дорога, 11
+380 97 202 20 01
www.new-vasyuki.com.ua

Етнопарк «Нью-Васюки»

Лише в кількох кілометрах від міста Одеси, біля селища міського типу Великодолинське Одеської області, знаходиться острівця етнокультурної спадщини. В етнопарку «Нью-Васюки» жоден член вашої родини не буде нудьгувати. Любителю тварин сподобається контактний зоопарк, а унікальне «Страусове подвір'я» ще нікого не залишало байдужим.

Ремісничче село — це центр культурних спадщин і ремісничих таємниць, які передаються від покоління до покоління. А після завершення чудового дня гостей чекає мініготель, банний хутір, зона барбекю і ресторан «П'яна хата», а також веселі атракціони і розваги для малечі.

Комплекс зеленого туризму «Пелікан»

Туристичний комплекс «Пелікан» розташований безпосередньо на березі Очаківського гирла Дунаю на південно-східній околиці Вилкового.

Комплекс зеленого туризму «Пелікан» надає широке коло туристичних і супутніх послуг та екскурсій: групові й індивідуальні, одно- та багатоденні (12 базових варіантів), а також екскурсії на замовлення та спеціальні тури по унікальних природних місцях дельти Дунаю та Дунайського біосферного заповідника.

Окремо варто відзначити фотополювання: надається допомога як фотохудожникам-початківцям, так і професіоналам у проведенні фотосесій.

Розташування: 220 км від Одеси, м. Вилкове, вул. Б. Хмельницького, 54
+38 067 483 52 07
www.pelican-danube-tour.com.ua

«ПЕЛІКАН»

ДЕПАРТАМЕНТ ЕКОЛОГІЇ ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ
ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

КО «ЦЕНТР СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА ЕКОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ДУНАЙСЬКОГО РЕГІОНУ»